

slovenské dotyky

ročník XV číslo 9 september 2010

cena: 18 Kč/0,6 €

**Jánošíkov dukát
netuctový** (str. 4)

**Cena Jurajovi
Herzovi** (str. 11)

Atmosféra Pohody
(str. 19 - 20)

**Cesty Bedricha
Hoffstädtera** (str. 24)

**Speváčka
Zdenka
Predná
sa snaží
pomáhať**

Pohľad do ulíc Slovenska

Nad'a Vokušová

Asi mnohí z vás práve teraz sedia pred obrazovkou svojho počítača, ba možno dokonca väčšina. Nemajte obavy, nejdem moralizovať na tému, ako škodí dlhé vysedávanie za počítačom ľudskému zdraviu. Koniec-koncov, sedím pred ním momentálne aj ja, inak by ste nemohli čítať v septembri môj úvodník. Počítač a najmä internet sa stali neodmysliteľnou súčasťou dnešnej doby. Samozrejme, dá sa o ňom povedať, rovnako ako o ohni, že je výborný sluha, ale zlý pán. Ak sa vám však podarí urobiť z neho naozaj prospešného pomocníka, ušetríte nielen

turizmus a umožňuje prezerat' si časti vybraných miest a ich okolia. Google Streetview vlastne zobrazuje fotky, ktoré boli vytvorené fotoaparátom, umiestneným na automobile, a pohybovať sa po nich dá pomocou kláves alebo myši. Prehliadať sa fotografie dajú v rôznych veľkostiach, v ľubovolnom smere a z rôznych uhlov.

Prečo túto službu spomínam? V tohtoročnom auguste začala firma Google fotografovať aj ulice a verejné priestranstvá na Slovensku. Autá spomínanej firmy bolo možné vidieť v Bratislave, Košiciach, Banskej Bystrici, Poprade, Prievidzi, Prešove, Trenčíne a v Žiline. Snímanie bude prebiehať niekoľko mesiacov, zrejme sa preruší počas zimy a bude zasa pokračovať na jar a následne sa budú fotografie spracovávať a upravovať. Hotová služba by mala byť k dispozícii v roku 2011. Firma už vyzvala Slovákov, aby sa do akcie tiež zapojili a vybrali miesta, ktoré sa oplatí na Streetview zachytiť.

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOJNÝ

množstvo času, ale získate i nesmierne množstvo informácií (ktoré sa, pravdaže, treba naučiť najmä kriticky triediť). Počítač nás jednoducho dnes dokáže prenášať nielen po svete správ, ale už i po fyzickom svete...

Možno ste zachytili, že spoločnosť Google už dlhší čas umožňuje svojim používateľom virtuálne návštevy rôznych svetových veľkomiest. Táto služba nesie názov Streetview (niečo akoby pohľad do ulice). Vo svete bola do prevádzky uvedená 25. mája 2007 a začínala pohľadom na päť miest v USA. Postupne sa rozšírila na stovky amerických miest a tiež na časti Francúzska, Anglicka, Španielska, Talianska a na jeseň minulého roka aj Českej republiky. Dnes je sprístupnená v dvadsiatich troch krajinách a spoločnosť naposledy mapovala Juhoafrickú republiku, okrem iného aj krásy jej národných parkov. Spomínaná funkcia umožňuje 360-stupňový panoramatický pohľad na ulice a lokality atraktívne pre

vnemami) a hľadáte tam konkrétnu lokalitu, hotel, križovatku. Lepšie si teda môžete naplánovať cestu či naopak inšpirovať sa na návštevu toho ktorého miesta. Službu vítajú i realitné kancelárie, keďže si ponúkanú nehnuteľnosť môžu záujemcovia prezrieť na panoramatických fotografiách.

V čom je teda problém? Lebo k nemu nepochybne smerujeme... Spoločnosť, zdá sa, vytvára pri svojom fotografovaní prívelmi kvalitné zábery. V Nemecku, kde sa chystajú podobné zábery až v novembri, už teraz mnohí obyvatelia, vrátane politikov, protestujú, že ide o zásah do súkromia. Údajne fotografie ukazujú jasné zábery až do okien ľudí, čo môžu využívať zloději, vidieť tváre na uliciach či čísla domov. Spoločnosť sa ohradzuje tým, že sa na každom zábere automaticky rozmazávajú tváre ľudí a čísla domov či áut. Ba dokonca, ak by si niekto želal, aby tam jeho osoba alebo dom nefigurovali vôbec, môže dodatočne zažiadať o zmazanie.

Napríklad však tu, v Česku, bolo takých žiadostí len veľmi málo. Ja osobne tú úzkostlivosť či strach ani nechápem (pripomína mi to až trošku hysterickú diskusiu o zatajovaní rodného čísla). Dnes, keď väčšina podnikateľov a nielen ich, má všetky svoje údaje, vrátane fotografií, kde-kade na internete, keď si ľudia na facebooku vypisujú pomaly aj to, aké majú práve oblečené spodné prádlo a akú včera zasadili v kvetinu záhrade, je to trochu smiešne. Divala som sa vďaka tejto službe na mnohé miesta a mestá blízke môjmu srdcu a na tie, po návšteve ktorých ešte len snívam. A bolo krásne ich vidieť zatiaľ len na veľmi pekných záberoch... alebo si naopak zábermi pripomenúť očarujúce chvíle, prežité v nich. A teším sa, že sa ľudia po celom svete takto budú dívať aj na Slovensko. Nebojme sa nových vecí, ktoré nám skrášľujú a uľahčujú život!

DESIATY MESIAC

Po česky říjen. A tento október/říjen bude desiatym... Desiatym ročníkom Mesiaca česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti.

Presne do jeho stredu, na 15. októbra, sme naplánovali slávnostný program k výročiu Česko-slovenskej scény. Tá má tiež desať, či v inom zmysle tucet rokov. Každopádne ide o netuctový projekt a jeho zámer, aby českí a slovenskí divadelníci vystupovali spolu, každý vo svojom jazyku, je stále aktuálny. V programe v pražskej Viole vystúpia tí, čo za roky na doskách scény vystupovali. Ani by sa sem ten menoslov známych mien nevošiel.

A prečo o októbri píšem do septembrového čísla? Najmä preto, že nie je celkom isté, či v októbri už nebude neskoro na vyslovenie jednej obavy, či dovedy už z úsporných dôvodov nezhasnú aj svetlo na konci tunela a... či vôbec bude kam napísať. Škrtenie chápem, nemalo by sa však zmeniť na škrtenie. A to sa v prípade kultúry deje, v prípade menšinovej zvlášť a z nie celkom pochopiteľných dôvodov, v prípade slovenskej najviac. A tak nielenže Zrkadlenie/Zrcadlení nedostalo v tomto roku dosiaľ žiadnu dotáciu od Ministerstva kultúry ČR, aktuálne hrozí aj zásadné orezanie už udelených grantov. Ak Slovenské dotyky dostanú v štvrtom štvrtroku len štvrtinu toho, čo mali, ako to v tejto chvíli vyzerá, možno sa už táto glosa nikam nezmesť. Akurát v rámci programu Mesiaca česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti bude treba zaraďiť tlačovú konferenciu, kde oznámime koniec jej viacerých pilierov...

Nádej mi dáva, že ľuďom na našich vzťahoch záleží. Dopustia/-ime to?

Vladimír Skalský

SR o jazykoch menšín

Slovensko prehodnotí 20-percentnú hranicu pre používanie jazykov národnostných menšín v úradnom styku. Vicepremiér Rudolf Chmel potvrdil, že sa tak stane v zmysle odporúčani, ktoré SR dal Výbor ministrov Rady Európy, k uplatňovaniu Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov. Predmetný limit je stanovený zákonom o používaní jazykov národnostných menšín. Hranica by sa mala podľa Chmela znížiť na 10 percent. To by však podľa vypracovanej správy neodstránilo problém pre bulharský ani poľský jazyk. Vicepremiér povedal, že v prípade týchto, ale aj iných menej početných menšín na Slovensku sa bude táto otázka riešiť na inom princípe. Podrobnosti zatiaľ nekonkretizoval, keďže to ešte nebolo predmetom koalíčných rokovaní. Vicepremiér chce ako prvé riešiť niektoré legislatívne otázky. Na novele zákona o štátnom jazyku, z ktorej vypadnú pokuty, bude spolupracovať s ministerstvom kultúry, ktoré nakoniec celú zmenu pripraví a predloží. Podľa jeho slov chce jeho úrad vypracovať aj zákon o ochrane a podpore kultúry národnostných menšín. „Je to dosť veľké sústo, ale chceli by sme ho pripraviť čo najskôr;“

vysvetlil. Ako možný termín uviedol koniec tohto roka. Výdavky jeho úradu bude schvaľovať Národná rada SR ako jednu z podkapitol rozpočtu Úradu vlády SR. Rudolf Chmel zdôraznil, že pôjde o balík peňazí, s ktorým bude narábať samostatne a nebude mu do neho nikto zasahovať.

Slovensko bez značky Tokaj?

Slovensku hrozí, že príde o značku vína Tokaj. Maďarská republika totiž začala Európsku komisiu a požaduje zrušenie jej zápisu chráneného zemepisného označenia Vinohradnícka oblasť Tokaj. Dôvodom žaloby je skutočnosť, že v čase zápisu, teda vo februári tohto roka, nebola slovenská legislatíva v súlade s tým, čo Európska komisia vykonala. Vinohradníci z juhovýchodu Slovenska môžu používať názov Tokaj, o ktorý má Slovensko dlhodobé spory so susedným Maďarskom, od začiatku júna. Umožnila im to novela zákona o vinohradníctve a vinárstve, ktorú na návrh minulej vlády schválil koncom apríla parlament v skrátanom legislatívnom konaní. V novele zákona Slovensko ustúpilo od doterajšieho členenia na stolové a akostné vína. Nová kategorizácia je založená na

zdôraznení zemepisného označenia. Slovenský vinohradnícky región sa po novom člení na vinohradnícke oblasti Malokarpatská, Južnoslovenská, Stredoslovenská, Nitrianska, Východoslovenská a Tokaj.

Podpora zahraničných Slovákov

Na podporu aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí putovalo vlani vyše 1,9 milióna eur. Tieto prostriedky sa využili napríklad na pokračujúcu rekonštrukciu novopridelenej budovy pre 21. školu s vyučovacím jazykom slovenským a Slovenské kultúrne centrum v ukrajinskom Užhorode či rekonštrukciu Gymnázia Jána Kollára so študentským domovom v Báčskom Petrovci v Srbsku. Vyplýva to zo správy Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Odhaduje sa, že v zahraničí žije v súčasnosti vo viac ako 50 krajinách vyše dva milióny osôb hlásiacich sa k slovenskému pôvodu. „Slováci pôsobia vo vyše 50 krajinách sveta, kde vyvíjajú aktívnu kultúrno-spoločenskú, prezentačnú, výchovno-vzdelávaciu, vydavateľskú, mediálnu a informačnú činnosť,“ uvádza sa v správe. Úrad vlani zaznamenal zvýšený záujem o zakladanie nových

dokumentačných zbierkotvorných inštitúcií, ako aj záujem o spracovanie zbierok a digitalizáciu.

Osvedčenie Slováka

O osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí prejavilo minulý rok záujem 958 ľudí, čo je menej ako rok predtým. „Predpokladom zníženého počtu žiadostí je menší počet žiadateľov zo Srbska v treťom štvrtroku 2009, zrejme aj z dôvodu avizovaného zrušenia, respektíve úpravy vo vízovej povinnosti v rámci Európskej únie s tým, že 19. decembra 2009 bola zrušená vízová povinnosť do Schengenského priestoru,“ uvádza sa v správe Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Práve zo Srbska o osvedčenie žiadalo najviac osôb, a to 854. Pri vydávaní osvedčenia úrad spolupracuje s Úradom hraničnej a cudzineckej polície. Tomu zasiela zoznamy osôb, ktorým vyhotovil osvedčenie, keďže jeho vydaním nadobúdajú jeho držiteľia prechodný pobyt v SR. Úrad však eviduje aj žiadosti, ku ktorým žiadatelia pripoja doklady nevykazujúce znaky pravosti a správnosti údajov v nich uvedených. V prípade akýchkoľvek pochybností preto úrad spolupracuje s ďalšími policajnými zložkami.

... rozum zostáva stát'

z letného zápisníka Ďurka Pražiaka

Sú problémy so sochami. A s politikmi. Ale s tými stále, takže najprv o sochách. Konkrétne o dvoch. Jedna zmizla, druhá zmiznúť nechce. Tá prvá bola o hlave bývalého premiéra Fica. Sochár ju odhalil na podstavci pred Domom odborov, kde kedysi stála socha ktoréhosi prednovembrového dejateľa. Chápe, akože: takto ja vidím expremiéra Fica. Slovenski odborári, keď si to všimli, hodili na sochu plachtu a potom hlava z podstavca celkom zmizla. S konskou sochou prvého kráľa Starých Slovákov Svätopluka na nádvorí bratislavského hradu je iný problém: že nezmlzla. Odborníci ihneď tvorili veľkú komisiu a bedlivo skúmajú, že prečo. Lebo mnohým sa tá socha ale vôbec nepáči. „Preboha, aspoň tomu koňovi tie oné zabandážujte!“ kričia zdesené učiteľky základných škôl, keď vidia, ako mocne sochár zvýraznil žrebcovi pohlavné atribúty. Iní zase vidia, že do veľkomoravskej kráľovskej erbovej pavézy vygravírovali Svätoplukovi znak Hlinkovej gardy. A jemných estétov napína už len, keď si na nešťárnu sochu spomenú. „A ten hnusný český kocúr na nábreží pred múzeom, ten je vám fuk,“ okrikujú estétov ďalší.

S politikmi je zase iný problém. Tí noví si ešte nestihli sfúknuť peľ irečivosti. Divám sa na fotografiu z obeda, na ktorý nový predseda Národnej rady Slovenskej republiky pozval troch veľvyslancov - nemeckého, rakúskeho a švajčiarskeho. A čo vidím? Vidím, že tí traja sedia v sakách. On v košeli s krátkymi rukávami, uvoľnene vykasanej z gaci. Oni celí stuhnúti. On uvoľnene navalený laktami na stôl, pred sebou peňaženku so zlatými biznis kartami, príborovým nožom klopká po stole a kričí do mobilu, že čafko, starac... si daj s chalošmi do rypáka aj za mňa... né, ty kokso, fakt nemožem, musím tu jak pako sedieť s takými onými... ich eminenciami. Protokolárna veľvyslancová reč tela je zreteľná: Mein Gott! Ďalší „slowenski khrapun“. A večer letia do materských krajín depeche: vsetko

pri starom stop na slovensku je to skratka tak stop. A ten nový predseda, čo je vo funkcii len pár dní, už má aj staronový známy problém: musí zdokladovať, kto mu platil súkromný tryskáč, ktorým si zaletel z Bratislavy na večeru do Salzburgu.... Ach jaj.

Že nováčika v parlamente, zo strany Obyčajných ľudí, privítala parlamentná starousadlíčka zo Slovenskej národnej strany fackou, je už len také milé pripomenutie, že prudkých mentálnych zmien v slovenskej politike sa naozaj netreba obávať.

Ináč sa v krásavici na Dunaji rozmnožili v lete komáre, a tak sa v noci robili lietadlové postreky akousi látkou. Človeku vraj celkom neškodnou, hovoria postrekovači, ale akou presne, pre istotu odmietajú prezradiť. Odborníci sa radujú, že zatiaľ chvalabohu sa nerozmnožil komár tigrovitý. Alebo tigristý?... Aj s rybami bol problém. Jeden rybár na Oravskej priehrade chytil kapitálneho pstruha a keď ho rozpáral, zistil, že ryba fičala na cigaretových ohorkoch, čiže špakoch, po česky vajgloch. Narátal jej ich v bruchu sedem. Dobrú chuť.

Naopak povzbudzujúca správa prišla zo slovenských väznic. Pribúda v nich vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Aj stredoškólkov pribúda. A nemálo väzňov sa z výkonu trestu vráti s doplneným vzdelaním. Vlani ich bolo stotrinásť. Zdvihne slovenské školstvo hodenú rukavicu? Ťažko povedať, lebo teraz majú školy iné starosti. Nový minister im odkázal, že nech sa od prvého septembra pripravujú na kontroly ohľadne dodržiavania vlastenectva podľa zákona.

A do toho všetkého slovenski moslimovia pripomenuli, že myšlienku na stavbu mešity, na ktorú kedysi nedostali od úradov stavebné povolenie, nepúšťajú zo zretela. Síce leto, ale Slovensko z problémov nevyšlo. Čo asi prinesie jeseň? Neprestávam monitorovať.

Slovák, čo vymyslel písmo pre Ala Gora

Bývalý americký viceprezident napísal svoju najnovšiu knihu v písomnej verzii, ktorú špeciálne pre neho navrhol Peter Biľak.

Grafický dizajn a typografiu študoval na univerzitách v Spojených štátoch, Anglicku či Paríži. Po skončení štúdia rozbiehal kariéru dizajnéra v renomovanom ateliéri Studio Dumbar v holandskom Haagu. „Táto práca mi dala dostatok skúseností a odvahy, aby som začal s vlastným podnikaním,“ hovorí tridsaťsedemročný Peter Biľak, ktorý je zakladateľom a majiteľom spoločnosti Typotheque, jedného z najviac uznávaných dizajnerských štúdií v Holandsku.

Typotheque sa špecializuje najmä na vývin nových druhov písma. Tie sa rozšírili doslova po celom svete. „Medzi zaujímavých používateľov našich písem patrí napríklad bývalý americký viceprezident Al Gore. Pre neho sme dokonca robili špeciálnu verziu písma, ktorú použil vo svojej novej knihe. Používa ich však aj Európsky parlament, rôzne múzeá po celom svete, časopisy National Geographic či Eve Magazine, noviny El Correo alebo Sunday Times a ďalšie periodiká v zahraničí i na Slovensku,“ tvrdí rodák z Prešova. Ten nedávno zistil, že grécka teroristická organizácia Epanastatikos Agonas používa jeden z jeho typov písma, teda fontov, na svojich letádoch. „Za to však, samozrejme, nikdy neplatili,“ pripomína s úsmevom Peter Biľak.

Kráľovská známka

Jeho spoločnosť Typotheque je akýmsi minibusom, ktorý okrem neho a manželky zastrešuje zhruba desiatku spolupracovníkov. „Kedysi bola naša práca podobná tomu, čo robia agentúry dizajnu - po prijatí projektu sme ho koncepčne spracovali, urobili návrhy a zabezpečili produkciu. Dnes je to trochu inak. Robíme oveľa menej na zákazku. Väčšinu našej práce tvoria dlhodobé aktivity, ako vývoj písma a webových aplikácií. Neskôr predávame licencie za ich používanie. Takže mojou prácou je sledovanie rozbehnutých projektov a vymýšľanie budúcich.“ Mladý Slovák však navrhol napríklad aj sériu známok pre Kráľovskú holandskú poštu, ktorá ho oslovila s ponukou na spoluprácu. „Tie známky sú malý paradox. Je to môj najmenší a zároveň najväčší projekt. Najmenší fyzicky, pretože známka meria len 1,2 krát jeden centimeter. Súčasne je však aj

najväčší, pretože s modifikáciami ich bolo od roku 2004 vytlačených už vyše 140 miliónov kusov,“ hovorí Peter Biľak.

Práve vďaka vytvoreniu holandských známok dostal pozvánku, aby spolupracoval na najnovšej edícii slovenských euroznámok. „Bola to ďalšia zaujímavá skúsenosť,“ hovorí Biľak, s ktorého dielami sa práve vďaka pošte dostávajú každodenne do kontaktu milióny ľudí.

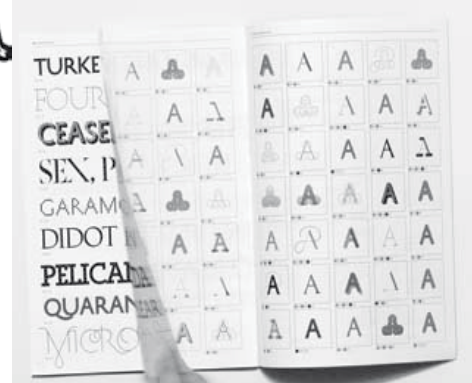
Expanzia do Indie

Úspešný dizajnér sa nebojí žiadnej výzvy - najnovšie založil firmu so sídlom v indickom Ahmadabáde. „Budeme tam vyvíjať písma pre indické jazyky, ako je gudžarátčina, hindi, tamilčina, bengálčina a iné. Koncom leta sa chystám do Indie, aby som koordinovať začiatok firemných aktivít a zároveň prednášal na univerzitách v Mumbai, Pune a Bangalore.“

Okrem toho vyučuje Biľak grafický dizajn aj na Kráľovskej akadémii umení v Haagu. „Požiadal ma o to koordinátor akadémie. Učím jeden deň do týždňa na postgraduálnom kurze Písmo a médiá. Naši desiaty študenti väčšinou pochádzajú z desiatich rôznych krajín a už sme tam za tých pár rokov mali aj troch Slovákov.“

Peter Biľak sa podľa vlastných slov už dávno prestal zamýšľať nad tým, či sa viac cíti ako pedagóg, dizajnér alebo biznismen. „Baví ma práve mix disciplín, zmena rytmu práce, jazyka i prostredia. Cením si rôzne vplyvy a médiá, s ktorými pracujem. V Holandsku žijem už trinásť rokov, teda celý môj profesionálny život, a určite čerpám zo slovenskej i z holandskej kultúry. Práve to mi možno pomáha odlíšiť sa od ostatných.“

Pavel Novotný

Festival sa rozrastá, získava nové rozmery i spoluorganizátorov. Tentoraz bol už naozaj plnohodnotne aj festivalom slovenského sveta, reprezentovaného Svetovým združením Slovákov v zahraničí ako spoluorganizátorom. Táto strešná organizácia slovenského sveta, združujúca viac než stovku najdôležitejších spolkov z 24 krajín, sa logicky musí hlásiť k podujatiu, kde slovenský folklór predvádzajú súbory a sólisti z Česka, zo Slovenska, zo slovenskej Dolnej zeme, ale aj z celého radu iných krajín. Postavili sme sa tak po bok Obce Slovákov v Českej republike, Folklorneho združenia Púčik z Brna, Folklorneho združenia Českej republiky, občianskeho združenia Jánošíkov dukát a Slovenského inštitútu v Prahe.

Medzi vyše dvadsiatkou súborov bolo aj šesť

z Maďarska, Chorvátska a Rumunska. Pochopiteľne najviac bolo slovenských súborov z Česka a Slovenska, nechýbali ani zástupcovia ruskej a rómskej menšiny v Českej republike.

Nóvom bolo i usporiadanie výstavy fotografií, na ktorých prof. PhDr. Ludvík Baran, DrSc., a PhDr. Jitka Staňková, CSc. neuveriteľných šesťdesiat rokov zachytávali tradičnú kultúru tak, ako naozaj žila a žije. Fotografie zapožičalo Národné múzeum z Prahy. Ďalšie plány v tejto oblasti sú rozsiahle a výrazne zasahujú nad rámec doterajšieho záberu Jánošíkov dukátu.

Nóvom bolo aj to, že sprchlo do otváracieho programu, ktorý sa musel presunúť do Janíkovej stodoly, a hneď dvakrát aj do záverečného. To, že diváci

zostali a skandovane i freneticky tleskali tanečníkom, s nemalou odvahou tancujúcim na mokrom pódiu, to bola najlepšia manifestácia sily folklóru i česko-slovenskej vzájomnosti. Rovnako ako druhý, nemenší, hoci neoficiálny festival. Ten sa začínal v noci po skončení písaného programu. Vystupujúci, a bolo ich osem stoviek, sa premiešali s tisíckami návštevníkov, tanečné pódia vymenili za stoly, hrdlá sa udržiavali v spevuschnom stave aj nejakou tou borovičkou a našli sa takí, čo sa do hotela zašli len opláchnuť a už ich aj čakal ďalší, opäť oficiálny program. Kto zažil, vie, aké dedičstvo máme a aké je živé. Kto nezažil, môže ľutovať a netrpezlivo vyzerat' budúci august a s ním trinásť ročník Jánošíkov dukátu. Iste opäť netuctový a šťastný.

Jánošíkov dukát: Dvanásť, ale netuctový

Vladimír Skalský

Slovenský folklór rozozvučal Drevené mestečko, srdce Valašského múzea v prírode v Rožnove pod Radhoš'om už po dvanásť raz. Tucet podujatí a ani jedno tuctové. Víkend plný spevu, tanca, elánu a priateľstva priniesol opäť' nejedno nóvum.

Tri dni

Vladimír Skalský

Po minuloročných mimoriadne úspešných Dňoch Slovákov v Maďarsku bola latka postavená vysoko. Iný a opäť fantastický program tentoraz čakal krajanov z Česka, Maďarska, Nemecka, Srbska, Švajčiarska, Švédska, ale aj priateľov zo Slovenska v Krakove i v častiach Oravy a Spiša, patriacich dnes k Poľsku.

V súčasnosti žije v obciach na Orave a Spiši necelých päťdesiat tisíc obyvateľov, z ktorých sa podľa odhadu 15-20 tisíc hlási k slovenskej národnosti. Popri Slovákoch, žijúcich v mestách ako Varšava, Katovice a najmä Krakov, veľká väčšina obyvateľstva slovenskej národnosti žije autochtónne v obciach na Orave a Spiši. Slováci v Poľsku tvoria etnickú skupinu, ktorá nevznikla migráciou, ale v dôsledku úpravy štátnych hraníc medzi Československom a Poľskom (1920), ktorá sa týkala 12 obcí severnej Oravy a 14 obcí severného Spiša. Poľsku pripadli na základe arbitrážneho rozhodnutia Najvyššej rady

Dni slovenského zahraničia, iniciované Svetovým združením Slovákov v zahraničí a organizované každý rok v inej krajine, hostila tentoraz 9. až 11. júla slovenská komunita v Poľsku. Tretí ročník - po Izraeli a Maďarsku - pripravil Spolok Slovákov v Poľsku a najmä jeho generálny tajomník a člen generálnej rady SZSZ sa postaral o mimoriadne bohatý program, ktorý umožnil to hlavné, kvôli čomu celý cyklus vznikol: bližšie vzájomné spoznanie krajanových komunit vo svete, skutočne autentickú prezentáciu života Slovákov v tej-ktorej krajine. Podľa hesla: Lepšie raz vidieť, ako dvakrát počuť.

Konferencie veľvyslancov, riešiacej okrem iného územné spory medzi poľským a rodiacim sa československým štátom - Československo napokon

získalo výmenou územie v Sliezske. Situácia trvala do jesene roku 1939, keď sa obnovila hranica spred roka 1920, a spišské a oravské obce prinavrátili k ich pôvodným etnokultúrnym celkom a stali sa súčasťou vojnového slovenského štátu. Po druhej svetovej vojne sa uvedené územia rozdelili podľa predvojnových hraníc. Na celom území, obývanom Slováckmi začiatkom 50. rokov 20. storočia, vznikali slovenské menšinové školy. Po spojení dvoch samostatných slovenských regionálnych spolkov vytvorili Slováci spolu s Čechmi v Poľsku spoločnú krajanovú organizáciu Kultúrno-sociálnu spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku a o rok neskôr (1958) začali vydávať časopis, kultúrno-spoločenský mesačník Život. V súčasnosti pod názvom Spolok Slovákov v Poľsku so sídlom v Krakove združuje asi tritisíc členov vo svojich miestnych skupinách v obciach so slovenským obyvateľstvom na Orave a Spiši a v niekoľkých ďalších mestách.

V TLAČIARNI VYBAVENEJ AJ S PODPOROU ZO SLOVENSKA

PRI PAMÄTNÍKU KRAJANOV ZAVRAŽDENÝCH BANDOU „OGNIA“

PRED CENTROM SLOVENSKEJ KULTÚRY V NOVEJ BELEJ

Na úvod podujatia sa v sídle Ústredného výboru Spolku Slovákov v Poľsku v centre Krakova uskutočnil krst zbierky básnika Františka Kolkoviča Stopy jesene, prehliadka spolkovej budovy, redakcie časopisu Život a vlastnej tlačiarne i mimoriadne príjemný koktail.

Druhý deň už po prehliadke staroslávneho Krakova i s jeho Wawelom čakal presun bližšie k slovenským hraniciam. Konkrétne Jablonka na Orave, stretnutie s krajanmi v reštaurácii Pasieka pri muzike Krištofa Pieronka, obhliadka pozemku kúpeného z grantu Úradu pre Slovákov žijúcich

v zahraničí, na ktorom bude stáť Dom slovenskej kultúry v Jablonke, a potom odchod do Nedece. Vrcholom programu bolo odhalenie tabule Michalovi Dočolomanskému (1942-2008) na jeho rodnom dome v tejto obci i následné stretnutie s krajan-skou obcou. Mimoriadne príjemným prekvapením, ktoré organizátori pripravili, bolo posedenie pri pečenom prasiatku a slovenských pesničkách, ktoré sa pretiahlo hlboko do noci. V areáli hotela Grand s výnimočným romantickým výhľadom na vodnú nádrž a dva zámky.

Mimoriadna mediálna odozva, ktorú vyvolalo odhalenie tabule Michalovi Dočolomanskému, bola zasluženou poctou tomuto výnimočnému hercovi, ktorý koniec-koncov propagoval nielen slovenskú kultúru a svoj rodný kraj na slovensko-poľskom pomedzí, ale aj kultúru poľskú, keďže predovšetkým vďaka nemu sa dočkala hra Ernesta Brylla a Katerzyny Gärtnerovej Jánošík alebo Na skle malované za tridsať rokov šesťsto repríz na prvej slovenskej scéne.

Nedeľa sa začala okružnou cestou po Spiši vrátane návštevy Usadlosti rodu výtvarníkov Korkošovcov v Čiernej Hore, v Novej Belej si účastníci prezreli veľkorysú novostavbu Centra slovenskej kultúry s divadelnou sálou i ubytovaním pre tridsiatku hostí, zúčastnili sa na slovenskej bohoslužbe a položili vence k pamätníku krajanov zavraždených bandou „Ognia“. Je smutné, že tomuto partizánskeho veliteľovi a po vojne vrahovi Židov, Rómov a Poliakov odhalili pamätník v Zakopanem, proti čomu aj Svetové združenie Slovákov v zahraničí ostro protestovalo.

Po slávnostnom obede sa účastníci podujatia premiestnili do Krempách na kultúrny program už sedemnásteho ročníka Dní slovenskej kultúry a v tamojšom prírodnom amfiteátri si pozreli vystúpenia krajaných a slovenských súborov.

Dni slovenského zahraničia založili výnimočnú tradíciu. Jednotlivé komunity sa predbiehajú v tom, kde to bude najbližšie a aké prekvapenia vymyslia. Slováci, žijúci vo veľmi rozdielnych podmienkach, sa spoznávajú navzájom, porovnávajú a nepochybne si odnášajú nejednu inšpiráciu. Z Poľska ich boli popri darovaných valaškách plné batožiny...

KRST KNIHY FRANTIŠKA KOLKOVIČA

Ešte neuveriteľnejšie jubileum

Niekedy si hovorím, že čas letí ako blázon a sú chvíle, keď sa to potvrdzuje v plnej miere. Zalistovala som v Slovenských dotykoch spred piatich rokov a v septembrovom čísle som našla svoj článok, ktorý som venovala osemdesiatinám nášho spolupracovníka Jiřího Vitulu. Prečítala som si ho a zistila, že na ňom netreba meniť ani čiarku, iba tú osemdesiatku zmeniť na osemdesiatpäťku! Nie je to výnimočnosťou textu, ale výnimočnosťou a životnou aktivitou človeka, ktorý sa vari vôbec nemení... Posúďte sami:

Vo väčšine prípadov ľuďom ich vek veríte. Najmä, keď je už pokročilejší, máte vždy tendenciu pomáhať im, ochraňovať ich, akosi všemožne prejavovať, že vy ste tí, ktorí sú na tom lepšie, ktorí sú zdravší, vitálnejší. Niekedy vás však príroda riadne preľstí a postaví vám do cesty človeka, ktorý srší takmer nevyčerpatelnou energiou, aj keď má o pár krížikov na chrbte viac ako vy. U takých ľudí vás potom veru zaskočí takmer každé úctyhodné životné jubileum. Viem, o čom hovorím, pretože mám na mysli konkrétneho človeka, nášho dlhoročného spolupracovníka, ktorý patrí stále medzi tých najaktívnejších a najspoľahlivejších: externého redaktora Jiřího Vitulu. Bez akéhokolvek preháňania môžem povedať, že je to až neuveriteľné - ôsmeho septembra sa totiž dožíva osemdesiatpäťky...

Od samého vzniku nášho časopisu mapuje Jiří Vitula svet vážnej hudby, najmä v dôležitom, pre nás česko-slovenskom kontexte. To, že sa venuje práve umeleckým vzťahom našich dvoch národov, nie je vôbec náhoda, ako by sa na prvý pohľad bolo zdalo. Jeho život sa stále akosi odvíjal po tejto línii. Už ako študent navštevoval cez prázdniny kaštieľ Bohunice, v ktorom žila slovenská spisovateľka Ludmila Podjavorinská a kde sa podrobne zoznámil s jej osobnosťou a dielom. Tento kontakt pokračoval vlastne aj neskôr, keď ako študent pražskej Filmovej akadémie múzických umení asistoval režisérovi J. Kadárovi, neskoršiemu nositeľovi prvého slovenského Oscara za film *Obchod na korze*. Vnučka Ludmily Podjavorinskej Božena Ríznerová-Obrová sa totiž stala hlavnou predstaviteľkou prvého Kadárovho filmu *Katka*. Jiří Vitula bol roky i zanielým zberateľom hudobného folklóru a v tom čase niekoľkokrát sprevádzal aj Karola Plícku na Slovensko. V roku 1982 im obom udelili štátny rad Za vynikajúcu prácu.

Počas hľadania prameňov k publikácii o Beethovenovi Zjavenie génia sa tiež často zdržiaval na Slovensku, konkrétne na zámku Dolná Krupá, kde aj spomínaná publikácia uzrela svetlo sveta. Treba podotknúť, že pritom v archívoch objavil aj neznámu vianočnú omšu E. Paschu, ktorú v premiére uviedli Pražskí madrigalisti.

Ako delegát Masarykovej univerzity v Brne sa Jiří Vitula zúčastnil na procese s Jozefom Tisom, o čom sme už na stránkach nášho časopisu podrobnejšie informovali. V 50. rokoch pripravil vo funkcii riaditeľa Galérie Lidová demokracia na pražskom Karlovom námestí výstavu Cypriána Majerníka, prvú po jeho tragickom úmrtí. Podarilo sa mu v tejto galérii usporiadať aj výstavu mladých, vtedy ešte pomerne neznámych slovenských výtvarných umelcov (Žilincanová, Paštéka a iní), ako aj predstaviť diela vtedajších klasikov, ako Bazovského, Fullu či Benku.

Angažoval sa spolu s niektorými slovenskými tvorcami i pri organizovaní exkluzívnych výstav pre zahraničie, ako napríklad s režisérom Jánom Roháčom na Kinoautomate pre Expo 67 v Montreale či na audiovizuálnych projektoch pre Teherán, Dillí, Osaku a Britskú Kolumbiu.

Bol tiež autorom a spoluorganizátorom mnohých dokumentárnych filmov pre Eurovíziu a Intervíziu. Medzi nimi boli i ocenené filmy Johannes Kepler, Vltava, Mistr IP, Vyšehradský kodex. Neskôr tiež ako člen umeleckej rady Herberta von Karajana v Salzburgu uviedol slovenských operných umelcov L. Poppovú a E. Gruberovú, dirigenta B. Režuchu či Zbor Slovenskej filharmónie. S Claudiom Abbadam zorganizoval v Bratislave tiež prvý Orchester hudobnej mládeže Európy. Publikoval aj originálne články v slovenských hudobných časopisoch. Podieľal sa na výchove speváckych talentov zo Slovenska v rámci Medzinárodnej Dvořákovskej súťaže v Karlových Varoch. V roku 1973 získal zvláštnu cenu Českého literárneho fondu za knihu *Priekopníci*, v roku 1990 ho zvolili za člena Masarykovej akadémie umenia a stal sa i predsedom umeleckej poroty Artfilmu v Kroměříži (než sa festival presťahoval do Trenčianskych Teplíc). Pre siedmimi rokmi získal aj cenu za tvorivú činnosť.

Vymenovala som naozaj len veľmi letmo a v krátkosti, čím všetkým sa Jiří Vitula zaoberal a zaoberá, nehovoriac už vôbec o jeho bohatej novinárskej činnosti. Ruku na srdce - verili by ste, že oslavuje takýto neustále aktívny človek už svoje osemdesiate piate narodeniny? V každom prípade mu za celý Slovensko-český klub i redakciu Slovenských dotykov želim hlavne veľa, veľa zdravia, ktoré občas dokáže každého z nás potrápiť, a s tým pochopiteľne súvisí i množstvo ďalších tvorivých síl. Pretože Jiří Vitula patrí medzi tých vzácných ľudí, ktorí by si nedokázali život bez svojej práce, bez svojich záujmov vôbec predstaviť. Tak, nech sa tak nikdy nestane...

Nad'a Vokušová

Info

- št. 2. 9. o 19.00
Bazilika sv. Jakuba, Malá Štupartská 6, Praha 1
15. Medzinárodný organový festival
MONIKA MELCOVÁ (SK)
- št. 9. 9. - ne. 19. 9.
ZA DVERAMI
Medzinárodný festival outdoorového divadla
so. 18. 9. o 20.30
Park Parukářka, Praha 3
Slovensko na festivale zastupuje:
Teatro Tatro z Nitry s inscenáciou Zázračný divadelný automat, ktorá mala premiéru na ZOH vo Vancouveri
- št. 16. 9. o 18.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
UMELECKÁ BESEDA SLOVENSKA 1990 - 2010
Jubilejná výstava venovaná 20. výročiu obnovenia činnosti najstaršieho umeleckého spolku na Slovensku, ktorý bol počas obdobia socializmu zakázaný
Kurátori výstavy: Pavol Šika, Ľubomír Podušel
Výstava potrvá do 30. 9. 2010
- ut. 21. 9. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
PAMÄTNÝ DEN HOLOKAUSTU
BLANKA BERGEROVÁ: NAJVÄČŠÍ BIZNIS MÔJHO ŽIVOTA
Pražská premiéra slovenského dokumentárneho filmu. Príbeh mladšej ženy, ktorá sa počas 2. svetovej vojny stala vodcom skupiny sedemdesiatich Židov
Host' večera: Avihou Efrat (1951), syn Blanky Bergerovej
- št. 23. 9. o 18.00
ZŠ K Miličovu 674, Praha 4
SLOVENSKO OČAMI MALÝCH DEŤÍ
8.00 ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajine
10.00 SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Komponovaný literárny program pre starších žiakov
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka
- št. 23. 9. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
UMENIE, DIPLOMACIA A POLITIKA
Stretnutie s Magdou Vášáryovou
- pi. 24. 9. o 18.00
Kultúrne centrá a inštitúty krajín EU v Prahe
EURÓPSKY DEN JAZYKOV
Veľká oslava jazykov a súťaž o jazykové kurzy
- Roxy/NoD, Palác Akropolis, Nová scéna ND, Loď bratov Formanovcov - Tajemství
NULTÝ BOD
Medzinárodný festival mimického divadla, butó, vizuálneho divadla, animácie objektov, bábok a fyzického divadla
ne. 26. 9. o 20.00
Roxy/NoD, Dlouhá 33, Praha 1
Slovensko na festivale zastupuje:
EVA KLIMÁČKOVÁ / CIE E7KA s tanečným predstavením Alžbeta/Alžbeta Hluchá
po. 27. 9. o 10.00
Roxy/NoD, Dlouhá 33, Praha 1
Workshop s Evou Klimáčkovou
- st. 29. 9. o 19.30
Divadlo v Řeznické o.p.s., Řeznická 17, Praha 1
Ľubo Dobrovoda: JA MALKÁČ
Pokus o náhľad do spolunazívania jednej česko-slovenskej rodiny očami päťročného chlapca koncom 60. rokov 20. storočia
Hrajú: M. Veliký, M. Zimová, P. Varga, D. Deutscha, M. Matejka
Réžia: Slovenská sekcia Divadla v Dlouhé

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV V ČR		
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

V tomto roku oslavujeme 100. výročie úmrtia svetového spisovateľa a mysliteľa Leva Nikolajeviča Tolstého. K tejto významnej pripomienke sa chceme pripojiť aj my spomienkou nazvanou „L. N. Tolstoj 2010“. Hlavnou témou je práve slovenský prvok v tolstojovskom príbehu už preto, že Dušan Makovický - jeho osobný lekár - bol na stanici v Astapove posledným človekom, s ktorým Tolstoj hovoril. V spomienke nejde len o reflexie ruského spisovateľa v diele jeho slovenských obdivovateľov, lekárov, absolventov pražskej medicíny, ale aj naopak - Škarvanov protichodný život sa stal podnetom na viaceré literárne diela. Ešte za jeho života vznikli dve - je málo známe, že L. N. Tolstoj

Slovenskí Tolstojovci

v roku 1902 napísal o Škarvanovi dielo *A svetlo v tme sviati*, Vladimír Krivoš napísal drámu *Tolstojovec* v roku 1906 a tak ďalej. Mottom našej spomienky je citát Alberta Škarvana: „Slováci, dúfam, volakedy radi budú, že dvaja z ich synov do úprimnej blízkosti dostali sa najväčšiemu Rusovi, geniálnemu, pravdu nadovšetko milujúcemu, do útrob obecnstva Európy vidiacemu

človeku, jednému z najväčších a najvýznamnejších ľudí sveta a cenit' si budú i túto maličkú pamiatku onej doby.“ Pripomeňte si teda životné dielo oboch slovenských tolstojovcov. (nv)

Dušan Makovický

(10. 12. 1866 - 12. 3. 1921)

Dušan Makovický bol naším najdôležitejším tolstojovcom; natolko „tichým, skromným“ - ako ho charakterizuje jeho životopisec Peter Zván - a plným obdivu k Tolstému, že svoj život i názory neustále podriaďoval jeho mocnému vplyvu, aj keď vždy s ním nesúhlasil. Ako osobný lekár a priateľ informoval veľkého ruského spisovateľa o položení slovenského národa a stal sa tlmočníkom jeho názorov i spisov u nás.

S Tolstého učením sa Makovický zoznámil na vysokej škole v Prahe, keď

študoval - spolu s Kukučínom - medicínu (narodil sa v Ružomberku, gymnázium vyštudoval v rodnom meste, Nagykőrösi a v Šoproni). V univerzitných štúdiách pokračoval v Innsbrucku a v Berlíne. Pred nástupom na lekársku službu v Žiline roku 1894 navštívil L. N. Tolstého, ktorý ho po desiatich rokoch pozval k sebe za lekára. Po skončení prvej svetovej vojny a po rozpadnutí tolstojovského krúžku vzdelancov v Jasnej Polane, sa vrátil domov, bol lekárom v Žiline, no necítil sa tu dobre a vzal si dobrovoľne život.

Makovický ako propagátor tolstojizmu prekladal Tolstého náučnú prózu (Bohu, či mamone, Zpomätajte sa, Čím sú ľudia živí, Blíženie sa konca, Prečo sa ľudia omamujú a iné), ale i jeho krátku beletriu a román *Kreutzerova sonáta*. V Ružomberku u K. Salvu vydával ľudovýchné zväzky *Poučného čítania* (vyšlo ich osemnásť) a náročnejšie diela v *Poučnej bibliotéke*. Sám napísal niekoľko článkov o štúdií, napríklad o ruských duchoborcach, o nazarénskom hnutí (Nazarénové v Uhrách, 1896), o trachome. Zo svojho bytu u L. N. Tolstého vyťažil zaujímavé spomienky: U L. N. Tolstého (1896) a najmä dôkladné *Jasnopolianske zápisky*, ktoré vyšli v ruštine; v slovenčine boli z nich publikované len útržky v *Prúdoch* (1923 - 1924).

Do dejín slovenskej literatúry sa Makovický zapísal predovšetkým ako autor *Jasnopolianskych zápiskov*, v ktorých s veľkou objektivitou zaznamenal rozhovory a výpovede Tolstého, bez ohľadu na situáciu, afekt a protirečenia. Ak v prvých zápiskoch z roku 1896 opisoval rovnako prostredie, život i výroky Tolstého, v *Jasnopolianskych zápiskoch* mu išlo výlučne o obraz spisovateľa a jeho myslenia cez úvahy, pripomienky a diskusiami vyvolané odpovede. Makovický ako zapisovateľ stojí v pozadí, je len svedomitým zhromažďovateľom Tolstého myšlienok o spoločnosti, vede a literatúre, jeho pevnej etiky a veľkého humánneho úsilia v nenásilnom premáhaní zla.

Albert Škarvan

(31. 1. 1869 - 29. 3. 1926)

Albert Škarvan podľa Vlastného životopisu dospel k tolstojizmu jednak rodinnou výchovou a osobnými sklonmi k neobmedzenej slobode, jednak pod vplyvom štúdia Tolstého učenia. Narodil sa v Tvrdošíne, gymnázium vyštudoval v Levoči, v Spišskej Novej Vsi a v Kežmarku, medicínu v Budapešti, v Prahe a v Innsbrucku. Potom narukoval do Košíc, a tu pred skončením služby roku 1895 zrazu odoprel ďalej vykonávať vojenské povinnosti, začo bol uväznený a odsúdený. Tento čin mu otvoril cestu k Tolstému a do celého sveta: po krátkom pobyte v Jasnej Polane žil takmer desať rokov ako emigrant v západnej Európe, najmä vo Švajčiarsku. Neskôr sa vrátil domov a bol okresným lekárom v Bätovciach a v Liptovskom Hrádku, kde zomrel.

Škarvan prekladal Tolstého náučné a beletristické spisy do slovenčiny, češtiny a nemčiny. Jeho slovenský preklad románu *Vzkriesenie* bol prvým vydaním tohto diela na svete, keďže vyšiel ešte pred scenzurovaným vydaním v Rusku. Okrem Tolstého prekladal *Garšina*, *Gorkého*, *Maupassanta* a iných autorov. Zúčastňoval sa na hnutí esperantistov, o tolstojovskom hnutí, nazarénoch a o boji proti alkoholizmu písal do domácej a ešte viac do slovenskej tlače v Amerike. Jeho najvýznamnejším spisom, do ktorého uložil svoje myšlienky o tolstojizme a vlastné zážitky po odmietnutí vojenskej služby, sú *Zápisky vojenského lekára* (1920).

Škarvan sa snažil o „emancipáciu seba samého“ spod moci byrokracie, štátu, cirkvi a vôbec útlaku v každej forme. Bol za uplatnenie prvotných kresťanských princípov v živote, zavrhol zložitú civilizáciu spolu s jej inštitúciami a vedou, životný ideál videl v prostých roľníkoch. Nacionálne a sociálne problémy ho nezaujímali, bol proti militarizmu a zároveň za neodporovanie zlu násilím; preto zavrhol každé organizované hnutie, i keby smerovalo k zlepšeniu stavu spoločnosti.

Svojimi názormi propagoval sebazdokonaľovanie, „duchovné ponímanie života“.

Doma znevažovaný „úbohý pomätený Slováčik“ (Vajanský), bol ocenený vlastne až po smrti („... prvý Slovak, ktorý dosiahol úroveň súčasnej myšlienky európskej“ - F. X. Šalda). Takéto protichodné hodnotenie vyplývalo jednak z ťažkej národnej situácie, v ktorej tolstojizmus znamenal demobilizáciu boja proti maďarskému útlaku, ako aj z neočakávaného činu jednotlivca, ktorý zrazu prerástol národné hranice a zaujal mysliteľov celého sveta.

(ta)

Básnik klavíra, ale aj mimoriadne pôsobivý, rozhladený, noblesný a vtipný človek. Taký bol Peter Toperczer, košický rodák, ktorý dlhé roky patril neodmysliteľne k pražskému kultúrnemu životu. V polovici augusta, presne v pondelok 16., zavŕšil vo veku 66 rokov svoje tri tretiny života naplnené hudbou. Prvú tretinu tvorila výnimočná a nezabudnuteľná koncertná činnosť, druhú pedagogické pôsobenie a tretiu tak trochu úradnícka práca v prospech umeleckého školstva na pozíciách dekana HAMU, ale aj rektora a prorektora celej pražskej Akadémie múzických umení. „Bývalá magnificencia, dnes reminiscencia,“ opravil raz v mojej prítomnosti oslovenie so svojim neodmysliteľným šarmom a schopnosťou vyčariť úsmev.

Nástroj mu bol vlastne predurčený. Ved' jeho otcom bol Gejza Toperczer, klavirista a skladateľ, neskôr režisér a hudobný redaktor košického štúdia Československého rozhlasu, a hudbe sa venovala i jeho matka. Prostredie priviedlo Petra Toperczera ku klavíru, pokiaľ však ide o žáner, syn sa otcovi - autorovi slávnych tanečných piesní - trochu vzdialil: jeho svetom sa stala klasická hudba.

Moskva, Bratislava alebo Praha - také možnosti sa otvárali pred absolventom košického konzervatória, v tom čase už víťazom mnohých klavírných súťaží. Peter Toperczer ich vyriešil vo chvíli, keď medzi nahrávkami objavil Dvořákov klavírný koncert v podaní Františka Maxiána, Václava Talicha a Českej filharmónie. „Výkon Františka Maxiána ma tak uchvátil, bol taký sugestívny, že som si povedal: u tohto človeka by som chcel študovať!“ povedal mi pred niekoľkými rokmi, keď sme spolu pripravovali rozhovor pre Slovenské dotyky a do knihy Slovensko-české osudy (100+1 osobnosť českej spoločnosti zo Slovenska). Tento sen sa mu napokon podarilo splniť. Navyše materiál, ktorý predviedol na prijímačej skúške na AMU, sa stal základom repertoáru, s ktorým o rok neskôr ako jeden z najmladších účastníkov výrazne uspel na Pražskej jari. Uprostred Toperczerovej internej aspirantúry profesor Maxián zomrel, a tak ju Peter Toperczer dokončil u profesora Páleníčka. Na základe mimoriadne úspešného hosťovského vystúpenia so Slovenskou filharmóniou, dostal Peter Toperczer svoj prvý stály angažmán v roku 1972 práve v tomto telese. To znamenalo definitívne prerazenie do sveta. Navyše, mladý klavirista začal podnikat' i vlastné koncertné cesty do Kanady, do USA, do Veľkej Británie, do Japonska... Aj učiť začal Peter Toperczer v Bratislave, v roku 1978 na polovičný úväzok na Vysoké škole múzických umení.

Napriek týmto bratislavským úväzkom sa už nikdy neodst'ahoval z Prahy. Bol veľmi konzervatívny - dokonca v Prahe býval stále v tom istom byte. Stále však žil v česko-slovenskom kontexte, v tejto logike sa stal aj členom Slovensko-českého klubu a veľmi aktívne sa podieľal na príprave osláv jeho desiateho výročia v priestoroch HAMU.

Na VŠMU v Bratislave prednášal až do roku 1983. Straty a nálezy však chodia často ruka v ruke. A tak i rok 1983 má v životopise Petra Toperczera

Odišiel básnik klavíra

ešte jeden význam - vtedy začalo jeho spoločné účinkovanie s ďalším slávnym slovenským klaviristom Mariánom Lapšanským. Duo získavalo úspechy dlhé roky, rovnako ako sólové projekty Petra Toperczera i jeho širšie spolupráce. Predstavil sa vo viac než tridsiatke krajín.

Na prerušené pedagogické pôsobenie nadviazal v roku 1986, nie však už na VŠMU v Bratislave, ale na svojej Alma Mater - na AMU v Prahe. Po roku 1989 sa stal dokonca prorektorom a v rokoch 1999 až 2005 i rektorom AMU - tejto, ako sám zdôrazňoval, elitnej školy.

Toperczerovská klaviristická dynastia pokračuje - jeden z dvoch synov je klavírnym virtuózom, druhý muziciuje aspoň amatérsky...

„Klavír je najlepší herec medzi nástrojmi. Na klavíri môžete napodobniť takmer akýkoľvek hudobný nástroj - trúbku, fagot, husle... Na ničom inom však nenapodobníte klavír. Na klavíri navyše zahráte celú literatúru, od vrcholných symfonických diel až po najjednoduchšiu melódiu pre pastiersku šalmaj. Na husliach naopak zahráte prakticky len to, čo bolo

pre husle napísané,“ vyznal sa Peter Toperczer...

Treba však povedať aj to, že najviac záleží, kto za tým klavírom sedí. A po Petrovi Toperczerovi zostane na tej malej stoličke veľké prázdno.

Vladimír Skalský

S AMERICKÝM DIRIGENTOM LEONARDOM SLATKINOM

Segedínsky guláš tentoraz bez knedle, ale s Kosovom

Egon T. Lánský

Zdá sa, že Organizácia spojených národov (OSN), vytvorená na základe dohody protinacistických veľmocí bezprostredne po druhej svetovej vojne, v snahe zabrániť budúcim vojnám, sa zas raz potkla o vlastnú nohu, keď jej medzinárodný súdny dvor v Haagu vydal síce „právne nezáväzný“ (a ťažko jednoznačne zrozumiteľný) výrok o tom, že vyhlásenie nezávislosti Kosova neporušilo medzinárodné právo, keďže toto právo nijaký zákaz takej deklarácie neobsahuje. Z toho vyplýva, že vyhlásiť možno hocičo, ale asi bude rozdiel medzi vyhlásením odtrhnutia a odtrhnutím sa.

SNÍMKA - ARCHÍV

Za výrok hlasovalo desať sudcov, štyria, medzi nimi slovenský sudca Peter Tomka, boli proti.

Jednostrannú zmenu hraníc totiž odmieta napríklad spoločná záverečná deklarácia Helsinskej

konferencie z 1. augusta 1975. Na konferencii sa zúčastnilo 35 štátov (USA, Kanada a všetky európske s výnimkou Albánska). Dnešné Albánsko je v tom nevinne, vtedajšie Albánsko, vedené istým Enverom Hodžom, sa kamarátilo iba s Čínskou ľudovou republikou, Európu - i jej boľševickú časť - veľkoryso ignorovalo a to vrátane Kosova. Na základe tej deklarácie vznikla inštitúcia, fungujúca dnes pod menom „Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe“ (OBSE). Ak je hodna peňazi na udržiavanie svojej existencie, mala by sa (nielen) ozvať.

Zmenu za okolností, ktoré ju doprevádzali, odmieta aj rezolúcia Rady bezpečnosti OSN číslo 1244. Tú v roku 1999 schválili všetky členské krajiny RB, okrem Číny, tá sa zdržala. K veci patrí, že súd rozhodoval na žiadosť Valného zhromaždenia práve OSN, ktoré tak vyhovel požiadavke Srbska o platný právny výrok v spore, kde neúspešnými sprostredkovateľmi boli vedľa OSN dosadeného fínskeho exprezidenta Martti Ahtisaariho aj takzvaná kontaktná skupina, reprezentujúca Európsku úniu (EÚ), USA a Rusko. Táto rezolúcia nedvojznačne hovorí pomimo iného aj o práve návratu všetkých utečencov do svojich domovov v Kosove, bez ohľadu na etnickú príslušnosť, či o odzbrojení takzvanej „kosovskej oslobodeneckej armády“ (UCK) a o celom rade ďalších podmienok, ktoré nikdy neboli splnené.

Pozoruhodné je, že „nezávislé“ Kosovo uznalo 22 členských štátov EÚ, vrátane Česka (to vtedy rozhodol čerstvý a teraz znova čerstvý

minister zahraničných vecí Schwarzenberg); Slovensko, spolu so Španielskom, Rumunskom, Gréckom a Cyprusom - všetko štátmi, ohrozenými prípadnými podobnými odtrhnutiami (bez ohľadu na neprávomocné vyhlásenia) - naďalej kosovský štát uznať odmietajú. Vedia, že keď sa čosi podobné stane na ich ihrisku, nik sa ich nezastane, azda okrem Ruska, ale to, ako vidno aj v kosovskom prípade, nestačí.

Udivuje stanovisko Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. Proti odtrhnutiu Ulsteru (Severného Írska) bojovalo dlhé roky a za cenu mnohých životov prostých občanov. Čo ak teraz po „múdrom“ súdnom výroku ulsterskí katolíci usúdia, že nastala ich chvíľa? A ako sa asi k takej situácii postaví naša európska ministerka zahraničia Catherine Ashton. Otázka platí napríklad aj pre španielske a francúzske Baskicko, Korziku, Škótsko, južné Slovensko, Sedmohradsko, či kusy Srbska (nečlena EÚ), obývané napríklad etnickými Maďarmi, ktorí asi u Maďarska (člena EÚ), zvlášť s jeho súčasnou vládou, podporu nájdu. Prečo by sa pán Schwarzenberg asi mal zastávať práv Felvidéku. A prečo by asi nejaká slovenská vláda nemala vzniesť nárok na Moravu, patriacu predsa starým Slovákom?

Tu potom prichádza rad aj na ten segedínsky guláš. Správne by sa totiž mal volať sikulský, po maďarsky székely. Sikulovia sú vo svojom regióne, v Rumunsku, maďarskou väčšinou, a už sa aj o slovo prihlásili. Kosovský verdikt bude k ich šťavnatej pochúťke skvelou prílohou. Už pred haagskym výrokom srbský minister zahraničných vecí Vuk Jeremič varoval, že ak dá súd za pravdu Kosovanom, nijaká hranica na svete už nemôže byť istá. Mnohí Čechenci, ale i obyvatelia Južného Osetinska, či Abcházie by sa teraz mohli začať dovoľávať svojich práv, rovnako ako Arméni v Náhornom Karabachu voči Azerbejdžanu, Kurdi v Turecku a Iraku a takmer hoci kto, hoci kde.

OSN a jeho Haagsky súd vytvorili predpoklady na zneistenie vo svete. Na NATO by som sa veľmi nespoliehal - v Afganistane si tak slávne nevedie a nik, okrem USA, nechce prispievať ľudmi ani peniazmi. Koniec koncov USA - čo keby si napríklad Hispánci, ktorých je v Kalifornii a Arizone hromada, začali robiť nárok na časti týchto štátov a vyhlásili by ich nezávislosť? Dalo by sa očakávať, že by viceprezident USA, tak ako ten súčasný, ešte pred rozsudkom uistil odtržencov o podpore USA ich nezávislosti a územnej celistvosti? Alebo by sa len spoliehal, že Hispánci chcú patriť k USA, nie ho kus odtrhnúť.

Možno zatiaľ.

Myšlienka spoločnej súťaže českých a slovenských futbalových klubov žije. Dokonca sa vedenie európskeho futbalu zaoberá projektom na vytvorenie ligy, ktorá tu fungovala pred rozdelením federácie.

„Vypracovávajú pre nás zadarmo štúdiu a potom prídu s niekoľkými variantmi,“ hovorí zväzový generálny riaditeľ Rudolf Řepka. Európska futbalová únia (UEFA) je myšlienke spoločnej súťaže údajne naklonená. „Predseda Michel Platini chce na tomto príklade ukázať, že šport je špecifický. Kým v politike sa obe krajiny rozdelili, šport ich môže spojiť,“ povedal R. Řepka.

„UEFA pre nás zadarmo vypracováva štúdiu. Chceli od nás veľa informácií, ktoré sme im dodali do konca júna, aby mohli štúdiu vypracovať. Nič

Spoločná liga so Slovákmí

nás to nestojí, nič neriskujeme,“ podotkol.

UEFA si od ČMFS vyziadala predovšetkým najrôznejšie štatistické údaje. „Robili sme sledovanosť a návštevnosť prvej a druhej ligy za posledné tri sezóny,“ priblížil Řepka. S UEFA je pravidelne v kontakte. Analýza by podľa neho mala byť hotová do konca októbra alebo do začiatku novembra. „UEFA prídu s niekoľkými variantmi, ktoré si potom budú môcť odsúhlasiť kluby. Najskôr s tým totiž budeme musieť ísť na ligové zhromaždenie, ktoré by sa malo vyjadriť.“

Postoj klubov zatiaľ nie je jednotný. Predovšetkým tímy, ktoré sa každoročne pohybujú v spodnej časti tabuľky, by mohli s projektom nesúhlasiť, pretože by im hrozil pád do nižšej súťaže. Počet českých celkov v spoločnej lige by sa totiž znížil na dvanásť.

„Bude záležať, ako tá štúdia bude vyzerat. Pokiaľ by zlúčenie prinieslo napríklad pre každý klub tejto ligy o desať miliónov viac, asi by kluby nepovedali nie. Ale môžeme zistiť, že si napríklad po finančnej stránke nepolepšíme a že by spoločná liga zároveň mohla znížiť počet miest v európskych pohároch na štyri z terajších ôsmich pre obidve asociácie,“ povedal zväzový funkcionár. „V tejto chvíli teda nemôžem povedať, či sa projekt priblížil alebo nie. UEFA jednoducho chce urobiť reálnu štúdiu, my sa s ňou na konci októbra zoznámime a potom uvidíme,“ dodal Řepka.

(čt)

Tohtoročný už 45. ročník Medzinárodného filmového festivalu v Karlových Varoch, ktorý sa konal od 2. do 10. júla, opäť potvrdil, že je právom považovaný za najvýznamnejšiu stredoeurópsku prehliadku svojho druhu. V dvoch desiatkach sekcií ponúkol 207 filmov, a počas festivalu sa uskutočnilo 413 filmových projekcií, ktoré si pozrelo vyše 126 000 divákov. Slovensko v súťažnom programe zastupoval len koprodukčný film Tomáša Mašína 3 sezóny v pekle. V rámci nesúťažného programu festivalu však boli uvedené aj ďalšie tri filmy, ktoré vznikli aj v slovenskej koprodukcii - Líštičky, Na povale alebo kto má dnes narodeniny a Hodinu nevieš.

Krištáľový glóbus pre Juraja Herza

Eva Kubáňová

Festival vyjadril poctu aj významnej osobnosti slovenskej kinematografie Palovi Bielikovi a zaradil do programu jeho film z roku 1966 Majster kat. Ocenil aj režiséra Juraja Herza, ktorý vo Varoch prevzal Krištáľový glóbus za mimoriadny umelecký prínos svetovej kinematografii a predstavil divákovi svoj film z roku 1971 Petrolejové lampy.

V hlavnej súťaži prestížneho karlovarskeho festivalu o Krištáľový glóbus bolo tento rok dvanásť snímok, medzi ktorými bola aj česko-slovensko-nemecká dráma 3 sezóny v pekle. Debutujúci český režisér Tomáš Mašín sa voľne inšpiroval autobiografiou českého ľavicového undergroundového básnika, prozaika a filozofa Egona Bondyho (1930 - 2007), vlastným menom Zbyňka Fišera. Dej filmu sa odohráva v roku 1947 v povojnovej Prahe plnej života a energie, keď doba priala extravagancii a zmyselnosti. Hlavným hrdinom filmu je devätnásťročný mladík Ivan Heinz, ktorý uteká z domova od svojho konzervatívneho otca, aby sa slobodne mohol oddať bohémskemu životu. Provokatívny a samolúby Heinz píše básne a nachádza porozumenie u rovnako slobodomyselnej rebelky Jany. Originálna dvojica spoločne zažije aj koniec všetkých nádejí - komunistický režim, ktorý Ivan predtým nadšene oslavoval ako salónny marxista, a ktorý po februári 1948 odhalí svoju represívnu tvár. Ale milenci sa odmietajú prispôbiť tomuto režimu. Živorina na okraji spoločnosti a plánujú útek do Paríža. Ale stret s nelútosťou realitou prichádza tvrdo a nečakane.

Pozoruhodná snímka 3 sezóny v pekle získala na jar tohto roku tri ocenenia Českého leva (kamera, zvuk a predstaviteľ hlavnej úlohy Kryštof Hádek). Lenže sedemčlenná medzinárodná porota na karlovarskom festivale, na čele s významným americkým producentom Ronom Yerxom, spomínanému filmu neudelila žiadnu trofej. Zvláštnu cenu poroty - i finančnú prémiiu 20 000 dolárov - však prisúdila českému oscarovému režisérovi Janovi Svěrákovi za film Kuky se vrací. Svěrák prevzal toto ocenenie práve od Rona Yerxa.

Okrem snímky 3 sezóny v pekle boli v ponuke karlovarských kín aj nasledujúce tri nové filmy, ktoré vznikli v slovenskej koprodukcii: debut mladej slovenskej režisérky Míry Fornay Líštičky (česko-slovensko-írsko koprodukcii), Na povale alebo kto má dnes narodeniny (česko-slovensko-japonská koprodukcii), ktorý režíroval Jiří Barta a dráma režiséra Dana Svátka Hodinu nevíš (česko-slovenská koprodukcii).

Organizátori festivalu pripravili aj Poctu Palovi Bielikovi (1910-1983). Významný slovenský režisér, scenárista a herec, ktorý by sa bol tento rok dožil sto rokov, ako režisér debutoval v roku 1948 dlhometrážnym hraným filmom z obdobia Slovenského národného povstania Vlčie diery. Koncom 50. rokov vytvoril protivojnovú drámu z obdobia prvej svetovej vojny Štyridsaťštyri (1957)

a dramatický príbeh muža, osamoteného v boji proti fašizmu Kapitán Dabač (1959). V 60. rokoch nakrútil divácky úspešné historické veľkofilmy Jánošík 1-2 (1962-63) a Majster kat (1966). Práve naposledy menovaný bol premietyntý na festivale v Karlových Varoch. Je to historický príbeh o dvoch priateľoch - rybárovi Richardovi a mestskom katovi Emilovi Targovi a ich náklonnosti k jednej

žene. Pred samotnou projekciou sa konal krstý knihy od autorky Petry Hanákovéj - Paľo Bielik a slovenská filmová kultúra.

Posledným filmom, ktorý Bielik režíroval, bola historická dráma Traja svedkovia (1968). Karlovarský festival ocenil aj vynikajúceho režiséra, scenáristu a herca Juraja Herza.

Pred projekciou jeho filmu Petrolejové lampy (1971) v Mestskom divadle mu odovzdali Krištáľový glóbus za mimoriadny umelecký prínos svetovej kinematografii Jiří Bartoška, prezident festivalu, a Eva Zaoralová, umelecká riaditeľka tejto filmovej prehliadky.

„Karlovarskú cenu si veľmi vážim. Samotného ma prekvapilo, keď som na plátne videl zostrih zo svojich snímok, že som toho toľko natočil. Teraz mi neostáva nič iné, len aby som našiel pre túto sošku doma miesto, aby na ňu bol rovnako krásny pohľad, ako vyzerá,“ povedal Herz po prevzatí ceny. A bol milo prekvapený, keď mu priamo na javisku prišla poblahoželať aj herečka Iva Janžurová, ktorá kedysi spolu s Petrom Čepkom hrala hlavnú úlohu v Petrolejových lampách. „Ďakujem Jurajovi za krásnu rolu v Petrolejových lampách a za spoluprácu, ktorá pokračovala o rok neskôr v Morgiane. Je to môj režisér číslo jedna,“ nešetrila slovami chvály Iva Janžurová.

Adaptáciu románu Jaroslava Havlíčka Petrolejové lampy, ktorá bola v čase svojho vzniku uvedená aj na súťaži medzinárodného filmového festivalu v Cannes, úspešne predviedol vlani Juraj Herz aj na divadelnej scéne, v pražskom Divadle Na Jezerce. Do hlavnej úlohy obsadil Báru Hrzánovú a Radka Holuba.

Juraj Herz už bol raz na festivale v Karlových Varoch ocenený a to v roku 1986, za snímku Zastihla mě noc. Vlani tu vo svetovej premiére uviedol svoj česko-slovenský horor T.M.A., za ktorý získal v novembri 2009 dve ceny na festivale Horrorfest v Južnej Afrike, Kapuskom Meste - cenu za najlepšiu réžiu, a Jiří Macháně za najlepšiu kameru.

Od 7. októbra sa v českých kinách objaví nová snímka v réžii Juraja Herza Habermannův mlyn, ktorý natočil v česko-nemecko-rakúskej koprodukcii. Rodák z Kežmarku, ktorý dlhodobo žije v Prahe, už v januári tohto roku dostal za túto svoju snímku prestížnu Bavorskú filmovú cenu za réžiu. Ocenenie za herecký výkon dostal aj Mark Waschke, za stvárnenie hlavnej úlohy Huberta Habermanna. Okrem neho sa na filmovom plátne objavili Karel Roden, Hannah Herzsprungová, Zuzana Kronerová, Franziska Weiszová, Ben Becker, Andrej Hryc, Erika Guntherová, Oldřich Kaiser, Jan Hrušínský a Radek Holub.

Príbeh filmu je založený na skutočných udalostiach. Odohráva sa v malej dedinke v Sudetoch, medzi rokom mníchovskej dohody 1938 a rokom 1945, keď sa skončila druhá svetová vojna a začína odsun Nemcov. Hlavným hrdinom filmu je nemecký mlynár Hubert Habermann, ktorý hovoril po česky, mal českých priateľov a počas vojny stál na strane Čechov. Ale po oslobodení bol zavraždený a jeho rodina odsunutá. Podľa Juraja Herza snímka ukazuje jednu z najčiernejších kapitol vo vzťahoch medzi Čechmi a Nemcami, lebo krutosti, ktoré sprevádzali vyhnanie, zostávajú dodnes tabu.

Úplne normálna. Pekná. Prijemná. Vtipná. Ale pritom výnimočná je Zdenka Predná tým, že sa zo „škaredého káčatka“ prvej SuperStar dokázala vyšvihnúť na javiskovú šelmu. Nikto z mladých spevákov, ktorí boli vo finále ktorejkoľvek série tejto súťaže, vari ešte okrem Petra Cmoríka, nedokázal strhnúť fanúšikov tak, ako ona. S čím prišla, to bol hit. A hitom sa stala aj ona sama svojím štýlom obliekania a neskôr aj životným postojom. Svoje meno dokáže prepožičať aj dobrej veci, v jej prípade útlukovým psom.

Zuzana Kostelníková

Sleduješ ešte úspechy svojich kolegov z prvej SuperStar? Je medzi nimi niekto, kto by bol rovnako úspešný ako ty?

Tomáš Bezdeda, o ňom občas počuť, Katka Koščová si robí svoju hudbu, nikdy nechcela byť komerčná a nejako veľmi vytrčať, ale inak... neviem...

Si s niekým z nich ešte v kontakte?

Áno, práve s Katkou, s ňou jedinou. Robí si svoju hudbu, džezik, ktorý ju baví, pre určitú vybranú skupinu ľudí. Myslím si, že ho vždy chcela robiť, takže jej to prajem.

Povedala by si vtedy o sebe, že budeš zo všetkých najúspešnejšia?

Nie, vtedy som si nič nemyslela. Vedela som, že súťaž nie je o tom, aby sa našla hviezda, ale že každá televízia potrebuje nejakú sledovanosť. Tak som to aj brala. Snažila som sa z toho vytážiť maximum a vyšlo to... snažila som sa o to dost' nenásilne, takže som rada, že je to tak.

Zaskočilo t'a niečo v soubiznise počas rastu tvojej slávy?

Veľa vecí tam človeka prekvapí. Mnohí si myslia, aké je to super, keď vás spoznávajú na ulici, ale nie je to vždy až také dobré. Samozrejme sa teším, keď mi niekto povie, že sa mu páči moja hudba, má album a chodí na koncerty. Ale niekedy je ťažké mať trochu súkromia. To ma zaskočilo. Ďalšími

sú médiá, ktoré vedia spraviť z komára somára. Bud' napíšu brutálne dobre alebo strašne zle. Preháňajú o 200 % hore aj dole. Našťastie žiadnu hroznú kauzu za sebou nemám. Nie, že by som sa nejako extra strážila, ale nerobím veci, za ktoré by som sa mohla hanbiť.

Dokonca t'a celkom ušetrili, keď si sa rozchádzala so Šarkanom, ktorý však ostal tvojím manažérom.

O tom sa vtedy dlhšie špekulovalo, ale sme kamaráti. Niekedy sa síce na neho nahnevám, keď mi dá neskoro vedieť o pracovných stretnutiach, hoci už mám na ten čas niečo zariadené, ale to sa všetko dá.

Ako sa vám to podarilo? Nielen, že vychádzaš dobre so svojim ex, dokonca spolu veľmi úzko spolupracujete. Je na to nejaký návod?

Ide hlavne o to, ako spolu ľudia vychádzajú ešte kým vzťah funguje. Vymenila som manažéra a kým sa našiel nový, manažéra mi robil Peter (Šarkan) a už ním aj ostal. Potom sme sa rozišli. Samozrejme, že to nefungovalo hneď po rozchode, nezdvíhala som mu telefóny, preto mi písal: „Zdvihni mi, volám ti ako manažér...“ Bavili sme sa o pracovných veciach a normálne to prešlo. Dá sa to v každom vzťahu, len ľudia nesmú byť hlúpi. Je to zbytočné. Možno sa niektoré vzťahy skončia tak, že je v nich viac zlosti, ale my sme aj pred tým mali kamarátsky vzťah.

Čo si mala v pláne robiť, než si sa dopočuła o SuperStar?

Študovala som na Fakulte ekológie a environmentalistiky v Banskej Štiavnici a chcela som ísť do Brna na JAMU, na muzikálové herectvo. Ale nevyšlo mi to. Keď som tretikrát posielala prihlášku, bola som už v treťom ročníku a práve bola SuperStar. Nič z toho som už nechcela rušiť, pekne som doštudovala a medzitým som zistila, že nechcem robiť muzikálovú herečku. Nešlo mi o herectvo, ale baví ma spev a tanec. Takéto sklbenie je jedine v muzikále. Dostala som dokonca už i nejaké ponuky na účinkovanie, ale odmietla som.

Nelákalo t'a aspoň to skúsiť?

Nie. Keď sa speváčka zafixuje ako muzikálová, tak už je zase inde. Navyše, musel by to byť muzikál, ktorý ma osloví. Veľmi sa mi páči napríklad Hair.

Vychádza mi z toho, že aj keby SuperStar nebola, stále by si spievala?

Vždy som spievala, mala som kapely, chodievala som kade tade spievať s chalanom, ktorý mal klávesy, to ma bavilo.

A čo environmentalistika?

Občas ju využijem, je to teraz moderné a potrebné. Školu mám... som inžinierka, snád' sa nestratím (smiech).

Čím, okrem hudby, ešte žiješ?

Venujem sa psíkom, charitatívnej činnosti. S priateľom sme založili stránku - Nekupujte zvieratá, adoptujte. Trápi ma situácia, aká je na Slovensku. Už s Petrom sme mali dvoch psíkov, oboch sme našli a nechali si ich. Snažím sa v tejto situácii pomáhať ako sa dá.

Kol'ko času ti zaberú psíci?

Vždy, keď som na Facebooku, zamotám sa pri nich, pozerám sa, ako

Snažím sa pomáhať

fungujú útluky, či nemajú nejaké problémy. Aj nedávno som prispela útluku, o ktorom som sa dozvedela, že nemôžu prijímať psíkov, pretože nemajú peniaze na očkovanie. Keď ma kamaráti poprosia, či im nemôžem nájsť psíka, tak to urobím s najväčšou radosťou, to ma veľmi baví.

Pomôže aj tvoje meno? Stalo sa, že si ho „použila“ pre dobrú vec?

Áno. Už viackrát sme našli psíka a ak sme ho nedali do útluku, veľmi rýchlo sme ho umiestnili. Aj minule sme našli pri Poluse pobehovať fenku, vzali sme si ju domov, ale keďže už jedného psa mám, bolo to zložitejšie. Našli sme jej dom so záhradou. Som rada a teší ma, keď sa to podarí.

S akými psími príbehmi si sa už stretla?

Sú rôzne, ale trápia ma všetky. Existujú ľudia, ktorí vyhodia psíka pri ceste a ten tam na nich čaká úplne vyhľadovaný aj dva týždne. Stáva sa, že majiteľ umrie a v dome ostane po ňom psík napospas osudu. Ľudia z týchto organizácií sa im potom snažia pomôcť.

Skončil sa zatiaľ každý príbeh s dobrým koncom?

Viem, ako sa tie psy majú a že sa majú dobre, hlavne preto, že ich umiestňujem u kamarátov. V útlukoch ale majú skúsenosť, že sa im pes vrátil alebo neskôr zistili, že je celý čas na reťazi, prípadne zavretý vo voliére, čo tiež nie je dobré. Ľudia nechápu, že pes nemôže strážiť, keď je celý deň priviazaný k stromu.

Odkiaľ sa to v tebe berie? A prečo psy?

Neviem, mám to od detstva. Veľmi ma to trápí a preto sa snažím nejakú im pomôcť.

Kde sa vidíš o desať rokov?

Ja sa nevidím (smiech), ale dúfam, že budem robiť hudbu. A že budem mať veľký dom, kde budem zbierať všetkých týchto psov. Môže to byť v blízkosti Bratislavy, ale hádam na sklonku života by som šla aj späť do Štiavnice. Je tam veľmi pekne.

Nepomýšľaš ešte na rodinu?

Nechávame tomu voľný priebeh. Striktne to neriešime. O dva roky, myslím si, že by to bolo fajn.

Vedela by si si predstaviť súčasné tempo aj s dieťaťom?

ZDENKA PREDNÁ S RIHANNOU

SNIMKY: ARCHIV

Sú ženy, ktoré sa po narodení dieťaťa úplne odstrihnú od všetkého. Riešia, že život už nikdy nebude taký, ako bol... ale nemyslím si, že to bude môj prípad. Verím, že sa to dá zvládnuť bez

stresov. Vidím mamičky, ktoré sú akčné a všetko stihajú.

Splnila si si tento rok nejaký hudobný sen?

Áno, Aliciu Keys, hneď dvakrát - najprv v Bratislave a deň potom v Prahe.

Bol medzi koncertmi rozdiel?

Určite áno. V Prahe to bolo oveľa lepšie, inak ozvučené a hlavne som bola bližšie. V Bratislave sme boli bokom pri dverách, nebolo to dobré. Ale koncert super, mám z neho milión fotiek, ak si ich niekto pozrie, je to ako video. Som rada, že som ju videla naživo. Jediné, čo ma štvie, že keď som teraz bola v New Yorku, tak som ju nevidela. Jej koncert bol totálne vypredaný.

Výlet do New Yorku si tiež plánovala dlhšie?

Ani nie tak dlho. Bolo to splnenie sna a chcem sa tam vrátiť. Všetko je iné. Mesto má atmosféru. Boli sme najprv v San Franciscu s kamarátkou a potom v Las Vegas, končili sme v New Yorku. Myslela som, že si tam trochu oddýchnem, lebo som mala spolucestujúcu, ktorá je mimoriadne akčná. Ale nevyšlo to. Boli sme tam krátko, len sedem dní. Ubehlo to ako voda. Prvý deň bol St. Patrick's day, ktorý sa niesol v duchu hesla „Vypi koľko vládzeš“. Preto sme si na druhý deň dali len takú obchôdzku vrátane Empire State Building, ale bolo to ako za trest, ako mi bolo zle (smiech)... New York však žije. Každý deň sme boli vonku, našli sme tam aj vynikajúcu slovenskú reštauráciu Kolibu. Spravili nám hovädzí vývar ako od mamy.

Aj t'a spoznali?

Áno, niektorí. Dokonca, keď sme vošli, druhá pesnička, ktorá hrala, bola moja skladba z druhého albumu. Ale čašníčka ma najprv nespoznala, ale keď zistila, že som to ja, bola prekvapená. Asi si ma pamätala len s krátkymi vlasmi. Bolo to príjemné, hneď som im tam nechala svoje nové CD-čko. Bolo to super.

Čo je hlavný dôvod, pre ktorý sa tam chceš vrátiť?

Hlavne pre to, čo sme nestihli. Je toho veľa. Chceli sme ísť pozrieť aj kultúru, múzeá, niečo sme stihli v San Franciscu, múzeum vedy a umenia... tam sme boli dva týždne, takže bol čas. New York sme takto nezvládli. Možno, že ešte niečo vymyslíme.

Ak by ti napríklad ponúkli koncert v Kolibe?

Do toho by som išla hneď! (smiech)

Slovensko, napriek nevelkej rozlohe, je mimoriadne bohaté na prírodné krásy a zaujímavosti, ktoré sa nachádzajú na celom jeho teritóriu. Svojou výnimočnosťou sa v mnohých prípadoch radia medzi unikátne atrakcie v celoeurópskom kontexte a po zásluže im prináleží najvyšší stupeň ochrany. Na všetky rovnako sa však vzťahuje prioritná úloha vytvárať adekvátne podmienky na udržanie ekologickej stability, neporušeného vzhľadu krajiny, ale predovšetkým na záchranu vzácneho a jedinečného prírodného a kultúrneho dedičstva.

Tamara Hrabková

K najcennejším skvostom v klenotnici prírodných rezervácií nesporne patrí Dreveník, ktorý je jednou z najstarších chránených území na východe Slovenska. Vyhlásená bola ešte v roku 1925 a právna ochrana bola uzákonená poslednou novelizáciou úpravy s priradeným stupňom kategorizácie v roku 1993. Táto najrozsiahlejšia travertínová lokalita o výmere 102 hektárov s výraznou krasovou morfológiou vznikla postupnou arondáciou niekoľkých travertínových kôp, usadených z minerálnych prameňov. Podľa otláčkov fosílií v insitných horninách možno jednoznačne dedukovať, že počiatky exponovaného masívu siahajú do obdobia tret'ohôr.

Terajší reliéf s trojuholníkovým pôdorysom má pomerne ustálenú pozíciu a vzhľadovo pripomína stolovú horu s miernym úklonom na severovýchod. Vrcholová plošina je miestami ohraničená takmer kolmými stenami a pokrýva ju škrapová step s krasovými formami najfantastickejších tvarov. Zastupujú ich prevažne škrapy, závrty, krasové kapsy, bradavičnaté sintre, ďalej jaskyne, priepasti a rôzne tvarované vrásy. V okrajoch, ktoré sú porušené puklinami, možno spozorovať dve samostatné skalné mestá. Vo východnej časti územia je to pôvabný Kamenný raj so skupinami svojráznych výtvorov a do výšky čnejúcich solitérov, ktoré sú v nejednom prípade využívané ako cvičný terén pre skalolezcov. V západnej časti sa zasa nachádza strmé Peklo, ktoré je z prírodovedného hľadiska považované za najhodnotnejšie. Rozsadliny v skalných mestách majú charakter kaňonovitých údolí s jaskynnými systémami, v ktorých boli objavené bohaté nálezy súvisiace s činnosťou pračloveka. Unikátna Ľadová jaskyňa disponuje celoročnou ľadovou výzdobou s miniatúrnymi jazierkami, pôsobivými ľadopádmi a početnými kvapľovými exotmi. Jaskyňa na juhovýchodnej strane rezervácie je navyše významnou archeologickou lokalitou slovanského hradiska. Nálezy z priestorov v podzemí sú inštalované formou výstavných exponátov vo Vlastivednej izbe múzea v Spišskom Podhradí.

Charakteristické vlastnosti geologického podkladu v súčinnosti s výškovou inverziou Dreveníka zapríčinili

typické kontrastné zmiešanie tunajšej flóry s výskytom mnohých endemitov a iných chránených druhov rastlín a živočíchov. Obzvlášť centrálna časť je mimoriadne bohatá na epilyty a pestré skalné, stepné a lesostepné spoločenstvá vegetácie i mikrofauny. Vo všeobecnosti celé územie sa považuje za značne významné pre vedecké účely menovite v oblasti geológie, geomorfológie, botaniky, zoológie, paleontológie či archeológie a na Slovensku nemá obdobu. O to viac udivuje pohľad na bývalý rozsiahly travertínový lom, ktorý dekoruje severozápadnú stranu územia. Vizuálna absorpcia takéhoto negatívneho zásahu do unikátneho krajnotvorného komplexu s vedeckým laboratóriom evokuje prinajmenšom zmiešané pocity. Je zrejmé, že vyťažený materiál zanechal poriadnu jazvu na bezbrannej prírode a značne narušil jedinečnú scenériu celého okolia. Potvrá niekoľko zdĺhavých desaťročí, pokiaľ dôjde aspoň k čiastočnej revitalizácii a obnažený terén zarastie pôvodným vegetačným pokryvom.

Akousi satisfakciu pre vnímateľného návštevníka je bezprostredná blízkosť Spišského hradu, ktorý je jedným z najväčších stredovekých pevností v Európe. Bol postavený v 12. storočí na dominantnej travertínovej kope a svojou výmerou vyše 4 ha patrí k našim najrozsiahlejším hradným komplexom. História prezrádza, že v rokoch 1275-1280 bol sídlom kráľovnej Alžbety; neskôr vymenil viacerých majiteľov. Po požiari v roku 1780 ho už viac neobnovili. Vari práve preto teší, že táto národná kultúrna pamiatka sa konečne dočkala náležitej pozornosti. V poslednom období prebiehajú na hrade systematické rekonštrukčné a konzervačné práce, pričom jednotlivé časti areálu sú priebežne sprístupňované širokej verejnosti.

Za národnú prírodnú pamiatku bol v roku 1990 rovnako vyhlásený aj Spišský hradný vrch o výmere 24,2 ha. Ide o ochranu výnimočného fenoménu, ktorý sa svojou genézou do značnej miery odlišuje od ostatných travertínových kôp na Spiši. Okrem vzácných pokladov organickej prírody a archeologických náleзов výnimočnú hodnotu lokality umocňuje práve historická stavba veľkolepej fortifikácie. Napokon

k zviditeľneniu tak trochu opomenutého regiónu podstatnou mierou prispieva tiež skutočnosť, že Spišský hrad s mestečkom Spišské Podhradie, Spišská Kapitula a Kostol sv. Ducha so vzácnymi nástennými freskami a inými fragmentmi v susednej obci Žehra boli v roku 1993 právom zapísané do zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO.

Splnený sen o uniforme

Petra Zajdová

Marek Šarišský je ambiciózný, vždy dobre naložený, disciplinovaný a dochvilný mladý muž, so šibalským úsmevom a čertíkmi v očiach. Narodil sa v Prahe, jeho rodičia však pochádzali zo Slovenska. Má malú dcérku a priateľku, ktorú by si chcel vziať. Po štúdiu na Rómskej strednej škole sociálnej v Kolíne sa neúspešne pokúšal o štúdium na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Vyskúšal množstvo profesií a zamestnaní. V súčasnosti pracuje ako jediný Róm v pražskej justičnej strážii.

Marek Šarišský je vyučený maliar a až neskôr sa rozhodol študovať na strednej škole a doplniť si maturitné vzdelanie. Ponuka študijného programu na Rómskej strednej škole sociálnej ho zaujala natoľko, že sa po úspešnom absolvovaní prijímacích skúšok rozhodol na ňu nastúpiť. Jeho hnacím motorom bola potreba doplniť si vzdelanie. „Štúdium mi dodalo sebavedomie a dôveru v to, že keď sa chce, tak aj Rómovia sa dokážu zasadiť o dobrú vec a úsilím a snahou zriadiť dokonca aj vlastnú školu,“ hovorí presvedčene.

Nakoniec zmaturoval s vyznamenaním. Od dokončenia strednej školy ubehlo už osem rokov. Aj napriek tomu na spolužiakov, ktorí do Kolína pre štúdium na tejto strednej škole pricestovali z celej Českej republiky, rád spomína. „Boli to tí najlepší priatelia, akých som kedy mal. Bola to jednoducho super škola. Obdobná u nás v Česku rozhodne nie je. Mám na ňu krásne spomienky a tá sranda, čo sme si ju tam užili!“ popisuje. V porovnaní s českou školou je to, podľa Marka, úplne o niečom inom. „Najodlišnejšou je asi povaha ľudí, druh humoru a súdržnosť. Boli sme super partia,“ spomína.

Po dokončení školy sa pokúsil študovať právo na Univerzite Karlovej, ale neúspešne. Vystriedal celý rad zamestnaní. V súčasnosti už druhý rok pracuje ako zamestnanec justičnej strážie. Do pracovnej náplne strážníka spadá veľké množstvo povinností, okrem iného aj zaistenie bezpečnosti Najvyššieho správneho súdu mimo i pri výkone jeho právomoci, zabezpečenie ozbrojenej ochrany pri preprave tajných informácií a iných cenností alebo napríklad utajeného svedka. Justičná stráž je taktiež povinná poskytnúť zamestnancom Najvyššieho správneho súdu sprievod a chrániť ich pred útokmi v priebehu plnenia ich služobných povinností, medzi ktoré patrí napríklad výkon súdneho rozhodnutia o odňatí

neplnoletého dieťaťa alebo exekúcia. Jednoducho povedané Markovými slovami, nie je to jednoduché.

„Zaujímavá práca to určite je, ale vzhľadom na povahu povolania, ktoré vykonávam, musím byť pripravený na čokoľvek,“ hovorí skúsene Marek a dodáva, že človek nikdy nevie, čo sa môže stať, takže nesmie nič podceňovať. Toto sa týka predovšetkým exekúcií alebo odoberania detí z rodín. „Vo vyhrotených situáciách sa rôzni ľudia správajú a reagujú rôzne. V mojom vlastnom záujme je snažiť sa predchádzať akýmkoľvek konfliktom,“ vysvetľuje.

Sen o uniforme

Ako malý chcel byť Marek požiarnikom, kozmonautom alebo policajtom, jednoducho nosiť uniformu. Ale ani vo sne by mu neprišlo na um, že ju raz bude skutočne nosiť, ba čo viac, tú justičnej strážie.

„Keď som si ju skoro pred dvoma rokmi obliekal prvýkrát, neubrnil som sa smiechu. Zdala sa mi veľmi smiešna,“ spomína.

Treba dodať, že sa Marek k tejto profesii dostal kurióznym spôsobom. Na Najvyšší správny súd vtedy prišiel vybavovať svoju vlastnú exekúciu. Práca justičnej strážie sa mu na prvý pohľad natoľko páčila, že nelenil

a jedného zo strážníkov sa spýtal, akým spôsobom by sa mohol stať jedným z nich. Dnes už jeho kolegovia ho odkázali na personálne oddelenie justičnej strážie so sídlom na Pankráci. Znovu vzal iniciatívu do svojich rúk a na príslušné oddelenie skutočne zašiel. Po absolvovaní náročného prijímacieho pohovoru, ktorý pozostával z niekoľkých rôznych zložiek - od testov psychickej a fyzickej zdatnosti, pohovoru so psychológom, až po predloženie čistého trestného registra, sa k justičnej strážii nakoniec dostal. Po prijatí musel prejsť nástupným trojmesačným polovojenským kurzom, kde sa učil zachádzať so zbraňou, sebaobrane a potrebné zákony.

Tento rok si podal prihlášku na Filozofickú fakultu Univerzity Karlovej odbor romistika.

„Myslím si, že študijné zameranie strednej školy v Kolíne na sociálnu prácu pre etnické minority, ktoré sa dosť špecializovalo na Rómov, mi dalo dobrý základ, a tým pádom aj predpoklad na úspešné štúdium romistiky,“ hovorí o svojich budúcich plánoch na ďalšie zvýšenie vzdelania.

Už sa na jednej vysokej škole pokúšal študovať. Po strednej škole sa v Prahe prihlásil na právo, ale vraj svojou vinou štúdium nedokončil. „Viem, že to bude znieť ako výhovorka, ale veľkú úlohu v tom zohrali financie. Potreboval som zarábať peniaze a pri štúdiu práva, ktoré je naozaj náročné, jednoducho nešlo všetko sklbiť a postupne mi dochádzal elán i nadšenie,“ vysvetľuje. Vzhľadom na to, že má s priateľkou malé dieťa, aj pri prípadnom štúdiu bude naďalej pracovať.

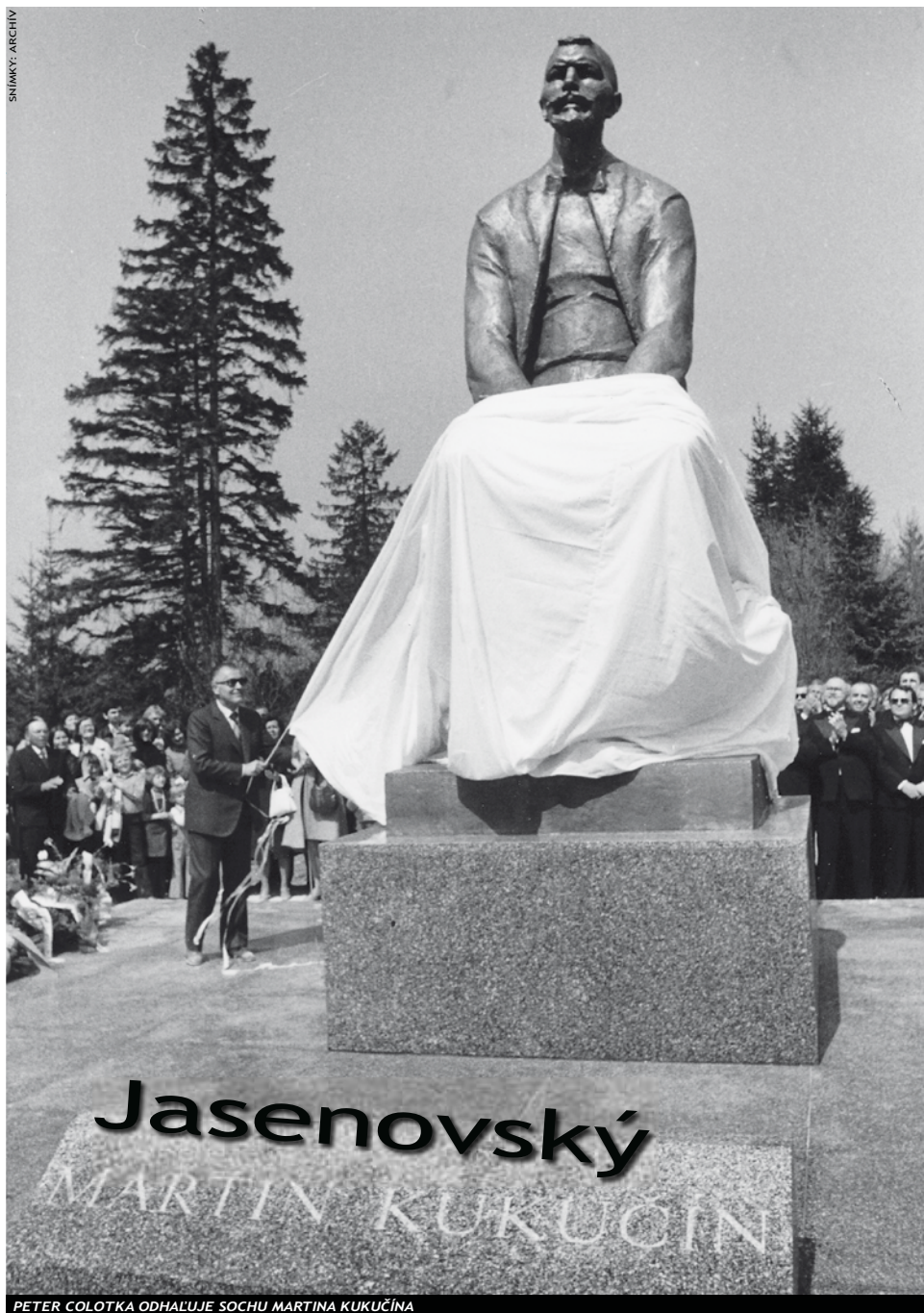
Vzdelanie je liek

Podľa Marka je vzdelanie kľúčom na zmenu situácie chudobných Rómov žijúcich v sociálne vylúčených lokalitách, ktoré u väčšinovej spoločnosti nemajú práve dobrú povest'. „Vyššie vzdelanie pridá na sebavedomie a umožňuje získať lepšie zamestnanie, čo mnohým Rómom skutočne pomohlo,“ premýšľa. Keby sa podľa Marka väčšinová spoločnosť bežne začala stretávať s Rómami ako s kolegami v práci, ich pohľad na rómsku minoritu by sa výrazne zmenil.

„Samozrejme je potrebná aj silná rómska podnikateľská sféra a určitá miera solidarity a pospolitosti. Jednoducho si musíme navzájom pomáhať,“ ešte dodáva. Podľa Marka môže každý urobiť niečo pre zmenu, už len svojím pozitívnym príkladom. „Moji kolegovia v justičnej strážii na mňa tiež zmenili svoj prvotný názor. Myslím si, že ma už neberú v prvom rade ako Róma, ale predovšetkým ako svojho kolegu. Svoju prácu vykonávam rovnako dobre ako ktokoľvek z nich, a práve tým som si u nich vybudoval rešpekt.“

Pri návšteve Slovensko-českého klubu v máji tohto roku som zistila, že tento rok si pripomíname už 150. výročie narodenia slávneho rodáka z malej dedinky v okrese Dolný Kubín - Jasenovej, Martina Kukučina. Neprekvapilo ma to preto, že by som nevedela, kedy sa Martin Kukučín narodil, ale zdalo sa mi neuveriteľné, že už uplynulo 30 rokov od chvíle, keď som organizovala oslavy 120. výročia narodenia tohto významného reprezentanta malého Slovenska vo svete - výročia, ktoré bolo zaradené do kalendára významných svetových výročí UNESCO.

PETER COLOTKA ODHALUJE SOCHU MARTINA KUKUČINA

Na jeseň roku 1979 som dostala za úlohu vymyslieť program osláv Martina Kukučina v Jasenovej na máj 1980. Zdalo sa to jednoduché. Ale čoskoro som zistila, že to jednoduché vôbec nie je. Na Slovensku sa totiž nenachádzala jediná socha ani busta tohoto spisovateľa a tak sa začal neskutočný maratón. Vopred sme mali predstavu priviezt' slávnu Meštrovicovu sochu z Južnej Ameriky. Ukázalo sa, že sa to nestihne. Prebiehalo niekoľko rokovaní na úrovni predsedu Slovenskej vlády a nakoniec padlo rozhodnutie, že v priestore katastra Jasenová bude stáť socha Martina Kukučina v nadživotnej veľkosti. Výber miesta bol dramatický, dokonca za prítomnosti ministra

poľnohospodárstva J. Janovica, nakoľko priestor, kde mala byť socha nainštalovaná, nepatrí okresu Dolný Kubín. Po dlhých ťahaniciach bolo vybrané miesto nad Jasenovou pri ceste z Ružomberka tak, aby každý, kto prichádza do Dolného Kubína, mohol sochu vidieť.

Autorom pripravovanej sochy bol vybraný akademický sochár Ján Kulich. Jednak bol rektorom Akadémie VŠVU a tak mal k dispozícii dostatok „pomocníkov“ z radov študentov a jednak mal skúsenosti s tvorbou monumentov. Financie na celý projekt zabezpečila vláda Slovenskej republiky, ministerstvo kultúry SR a okres Dolný Kubín. Malé busty Martina Kukučina do škôl a úradov vytvoril akademický sochár Ladislav Berák.

Všetko prebiehalo v norme. Hodnotiacia komisia vybrala z niekoľkých návrhov záverečný a sledovala postup prác. Dielo sa odlievalo v Maďarsku, nakoľko to v Československu v daných rozmeroch a krátkosti termínu nebolo možné. Nakoniec sa však všetko dodržalo. Len sochu nainštalovať. A to bol kameň úrazu.

Aby mohla byť socha ukotvená, musel byť vyrobený priamo na mieste podstavec zhruba 1,5 metrov vysoký a rovnako hlboký. Vojsko zapožičalo žeriav, socha sa doviezla a - nepasovali diery, do ktorých mala byť ukotvená... A to už bol podvečer otvorenia slávnosti! Niekoľko inžinierov sa problémom zaoberalo asi desať hodín a nič. Vtedy za mnou prišiel jeden robotník, ktorý dláždil priestranstvo pred sochou, a povedal mi: „Pani doktorka, inžinieri vám to len viac dos..., pošlite na hornú Oravu pre murára J. Ťapáka a jeho ľudí, oni vám to vyriešia!“ A bolo to presne tak. Priviezli sme skúsených murárov na čele s pánom Ťapákom a o dve hodiny (vlastnoručne som nalievala všetkým borovičku, bola už takmer polnoc a veľká zima) bola socha na svojom mieste.

Druhý deň sa už schádzali hostia z niekoľkých krajín a celej republiky, večer bolo otvorenie v kultúrnom dome. Recitoval Viliam Záborský, slávnostný príhovor mal minister kultúry Miroslav Válek a potom sa konalo predstavenie Rysavej Jalovice s Jozefom Kronerom a Evou Križikovou. Mala som tú česť ceremoniál otvárať.

Ďalší deň ráno sa nad Jasenovou zišli tisícky ľudí a hostí. Spevokol Slovenských učiteľov zaspieval „Aká si mi krásna“ od Eugena Suchoňa, predseda vlády SR prof. JUDr. Peter Colotka sochu odhalil a Kukučina privítal opäť doma. Vladimír Mináč predniesol úvahy o tvorbe a živote Martina Kukučina. Ako napísala domáca i zahraničná tlač, boli to oslavy viac ako dôstojné.

Čo dodať na záver? Žiaľ, uplynulo tridsať rokov. Pozemky sa presunuli do iných rúk a tak sa i Martin Kukučín opäť sťahoval. Tentoraz do dediny, z ktorej vyšiel, v blízkosti svojho rodného domu, do záhrady evanjelického kostola. A Meštrovicova socha predsa len dorazila na Slovensko. Síce o niekoľko rokov neskôr a nebola darovaná, ako sa často tradovalo (slovenská vláda za ňu zaplatila pomerne vysokú sumu „v tvrdej valute“). Môžeme ju vidieť v Medickej záhrade v Bratislave. Ale to už je celkom iná kapitola.

Jiřina Divácká

Shakespeare so slovenskou dušou

Lubomír Feldek

Medzi Shakespearovými hrami sú dve, ktoré sa tak povediac obtreli o Slovensko. Komédia *Oko za oko* sa celá odohráva vo Viedni a romanca *Zimná rozprávka* sa striedavo odohráva na Sicílii a v Čechách. Zhodou okolností obidve som prekladal práve tohto roku: *Zimná rozprávka* mala premiéru v júni na Novej scéne a *Oko za oko* v júli na Hrade.

No, pravdupovediac, prepustiť aj v bratislavskej inscenácii celé potešenie zo Shakespearovej návštevy iba Čechom, to by zas bola premeškaná príležitosť. Ak má pohodenú *Perditu nájst' pastier*, ak sa má vrcholná scéna hry odohrávať na slávnosti strihania oviec, kde to viac zasvieti, v Čechách či na Slovensku? A či archeologické nálezy z Příbeliec nedokazujú, že

„O zime treba písať v lete a naopak,“ vravieval Majakovskij - letný fejton som sa teda rozhodol venovať hlavne Zimnej rozprávke.

Dej hry je v kocke takýto: sicílsky kráľ Leontes (*Othello*, ktorý je sám sebe i Jagom) podozrieva svoju tarchavú manželku Hermionu, že mu bola neverná s českým kráľom Polixenom, a preto dievčatko, ktoré mu porodí, dá pohodiť v Čechách. Českí pastieri ho zachránia, dajú mu meno *Perdita* - a čo čert nechce, keď *Perdita* vyrastie, zalúbi sa do nej syn českého kráľa *Florizel*. V hre sa vyskytne ešte pár komplikácií, všetko sa však skončí šťastne.

Shakespeare sa síce v *Zimnej rozprávke* dopustil svojho najväčšieho zemepisného omylu, keď české kráľovstvo situoval pri mori, no Čechom to nijako neprekáža a vždy, keď hru uvádzajú, scény, odohrávajúce sa na českom pobreží, nezabúdajú obohatiť českými redliami.

Ani režisér bratislavskej inscenácie Juraj Nvota nechcel brať Čechom túto radosť, a tak si u mňa objednal českého kráľa aj českého princa ako „mluvíci“ postavy. Usúdil som, že s prekladom do češtiny sa nemusím obťažovať, sama sa núka koláž a publikum sa môže dobre pobaviť, keď vložím spomenu-tým postavám do úst citáty zo starodávneho prekladu J. V. Sládka. Veď či to nebude (aj českému uchu) znieť skvostne, keď napríklad český kráľ *Polixenes* v Bratislave zvolá: „Toť najkrásnejší jest dívka na salaši rozená, jež na pažitu zahopkovala!“

aj na Slovensku bolo kedysi more?

A tak som - po dohode s Ďurom Nvotom - využil, že v Shakespearovej hre je aj posúvač deja Čas, a donútil som ho, aby postrčil dejisko hry trochu viac na východ:

Som vladár Čas. Ja zlo aj dobro tvorím!
Poteším, zroním! Postavím aj zborím!
A vy už viete, čo som ešte zač!
Som vladár Čas! No aj Čas rozprávač.
A viem aj spievať! Romancu! Aj hymnu!
Viem letnú rozprávku! A viem aj zimnú!
Rozvlnil Shakespeare more vôkol Čiech?
Som vladár Čas a donútim ho, nech...
... vyhodí perlu na slovenský breh!
Som vladár Čas. Ja zlo aj dobro tvorím!

Poteším, zroním! Postavím aj zborím!
A vy už viete, čo som ešte zač!
Som vladár Čas! No aj Čas rozprávač.
A viem aj spievať! Romancu! Aj hymnu!
Viem letnú rozprávku! A viem aj zimnú!
Rozvlnil Shakespeare more vôkol Čiech?
Som vladár Čas a donútim ho, nech...
... vyhodí perlu na slovenský breh!

Nič potom už nemohlo zabrániť slovenským hercom, na čele s bačom Štefanom Kožkom, aby vdýchli Shakespearovi slovenskú dušu.

V Spojených štátoch po viac ako dvadsiatich rokoch prestal vychádzať časopis *Americké listy*, ktorý prinášal správy z domova českým a slovenským krajanom. Príčiny ukončenia ich vydávania boli viaceré - rodinné dôvody, túžba odísť na vrchole, robiť niečo iné, ale aj financie. Povedal to Petr Bísek, ktorý list vydával so svojou manželkou, a ktorý za svoju činnosť v Česku získal niekoľko významnaní. „Staršiu generáciu, ktorá v podstate

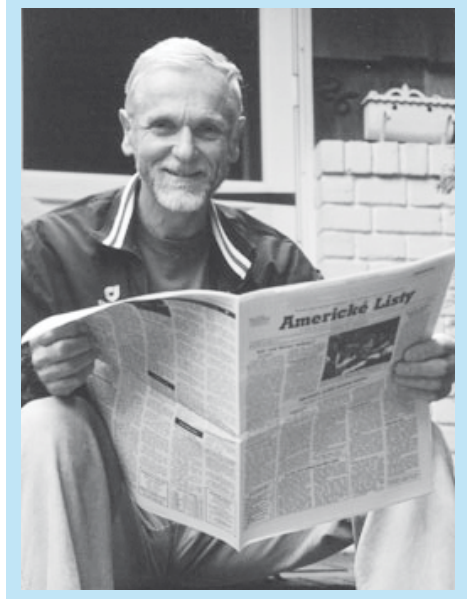
Prestali vychádzať Americké listy

vymiera, nenahradila nová generácia,“ uviedol vydavateľ. Dodal, že pri príprave dvojtýždenníka v dvojici už neostávala energia na marketing, inak by zrejme *Americké listy* mali viac než zhruba dve tisícky čitateľov.

Časopis si na seba počas svojej existencie dokázal zarobiť z prostriedkov od predplatiteľov a z reklamy. Bísek povedal, že nikdy nepoberal žiadnu dotáciu, aby zostal nezávislý, aj keď v minulosti nejaké ponuky tohoto druhu mal. Kvôli úbytku predplatiteľov *Amerických listov* v posledných rokoch by už ale vydavateľ musel siahnuť do vlastných úspor na dôchodok.

Čitatelia sú z konca *Amerických listov* podľa Bíska sklamaní. „Až nás to prekvapilo, až nám to trošku hryzie svedomie,“ podotkol vydavateľ. Nebojí sa ale toho, že by po ňom nikto neprevzal štafetu. Krajanská tlač v USA vychádza už viac ako stopäťdesiat rokov. On sám kedysi naviazal na činnosť vydavateľa *Amerických listov* Franka Švehlu, ktorý časopis prestal vydávať v roku 1989. Vdova po Švehlovi potom v roku 1996 prenechala Bískovi názov časopisu. Bísek svoj časopis pôvodne v roku 1990 začal vydávať ako Československý týždenník.

Vydavateľ odišiel z Československa cez Švédsko do USA so svojou manželkou Věrou v roku 1965, keď mal dvadsaťštyri rokov. V Spojených štátoch potom pracoval ako typograf, postupne si založil svoju vlastnú firmu. Výrazne sa tiež podieľa na krajanských aktivitách, jeho veľkým koníčkom je veslovanie. Za svoju činnosť dostal niekoľko ocenení, mimo iné aj medailu Za zásluhy od prezidenta Václava Havla. (ta)

Mám niekedy pocit, ako keby v období medzi rozpadom Veľkej Moravy a obdobím Štúrovcov na Slovensku okrem sem-tam nejakej udalosti nič nebolo. Aspoň sa mi niekedy zdá, že tak je predkladaná história Slovenska. A preto sa občas stáva, že ľudia, ktorí sa históriou bližšie nezaobierajú, o mnohých udalostiach a momentoch v histórii Slovenska majú informácie neúplné alebo žiadne. Nedávno som sa niekoľkých ľudí spýtal, kto boli uhorskí jakobíni a čo im hovoria, keď sa povie Martinovičovo sprisahanie. Odpovede som dostal naprosto neuspokojivé, a tak som sa rozhodol o tom niečo napísať.

Vladimír Kasjaněnko

Reakcia na Veľkú francúzsku revolúciu bola vo vtedajšom svete rôzna. Boli takí, ktorí ju prijali, boli i takí, ktorí k nej mali rezervovaný postoj, ale tiež takí, ktorí ho mali naprosto odmietavý, a to nie vždy pre svoje konzervatívne názory a obavy zo spoločenských reforiem, ale i preto, že sa im zdalo, že bolo preliatej zbytočne veľa krvi. Tak tomu bolo i vo vtedajších Uhrách, vrátane Slovenska. Druhá polovica 18. storočia tu bola v znamení tereziánskych a neskôr jozefínskych reforiem.

Treba povedať, že Jozef II. sa činil, ako len mohol. V mladých rokoch si vo svojej mladíckej naivite predstavoval, ako zmení pomery v krajine a ako všetko bude ľahké a jednoduché. O to viac bol potom neskôr sklamaný, keď videl, ako naráža na tuhý odpor konzervatívnej šľachty, snažiacej sa udržať starý poriadok. Jozef II. to nebolo iba zrušenie nevoľníctva a tolerančný patent. Bolo to tiež zrušenie mnohých kláštorov, v ktorých videl anachronizmy, odstránenie zbytočného prepychu z kostolov, mnohé kostoly zrušil. Počínal si s takou vervou, že si v Európe vyslúžil prezývku Kostolník. Od kňazov požadoval, aby neslúžili iba omše, ale vysvetľovali vidieckym roľníkom napríklad, ako lepšie obrábať pôdu a ako používať moderné technológie. Zrušil potupné právo prvej noci, zaviedol číslovanie domov, a tak by sa dalo pokračovať. Mnohé z toho, čo realizovať chcel, nakoniec urobiť nemohol kvôli odporu šľachty.

Po Jozefovej smrti politika reforiem ustala a ukázalo sa, že nástupca Jozefa, jeho brat Leopold, nie je naklonený pozitívnym zmenám a naopak potláča akékoľvek prejavy kritiky. A tak nebolo divu, že Veľká francúzska revolúcia našla odozvu i v Uhrách medzi meštianstvom a zemianstvom, teda určitou časťou, ktorá videla svoj vzor v jej najradikálnejšej časti, ktorou boli jakobíni. Podľa vzoru Veľkej francúzskej revolúcie i uhorskí jakobíni, ako sa vzniknutá tajná organizácia nazývala, volali po tom, že človek sa rodí slobodný a hoci sa cítia vlastenci uhorskí, uvedomovali si, že každý národ má právo na sebaucenie, že v no-

Kto boli uhorskí jakobíni?

vom štáte netreba kráľa a šľachty a podobne. Preto si dali za cieľ odtrhnúť Uhier od Viedne, zrušenie roboty, vydanie konštitúcie, likvidáciu šľachty a zrovnoprávnenie všetkých občanov, odľuku cirkvi od štátu (mnohí z nich sa s cirkvou rozišli, a tak sa dá hovoriť o prvých legitímne doložených slovenských ateistoch), podobne ako pretvorenie Uhier v akúsi konfederáciu podľa švajčiarskeho vzoru. V mnohom vychádzali z novej francúzskej ústavy, o ktorej bolo v dobe revolúcie vyhlásené referendum. Podobne tak, ako niektoré ich myšlienky boli prevzaté z vtedajšej americkej ústavy. Samozrejme,

že všetko bolo v štádiu prípravy. Na čele hnutia bol Ignác Martinovič, pôvodne profesor trnavskej univerzity. Ďalšími boli Jozef Neumuller, Alexander Rudnay, František Abaffy a ďalší.

Ako to už v histórii býva, činnosť tajného hnutia sa prevalila a nasledovalo zatýkanie a sudy. Predstavitel hnutia Ignác Martinovič, podobne ako niektorí ďalší, bol na krvavom poli u Budína popravený. Ďalší, ktorým sa nepodarilo uniknúť do cudziny, boli odsúdení k doživotnému väzeniu.

Tolko slov k takmer zabudnutej udalosti v dejinách Slovenska.

Folklorista Ervín Varga

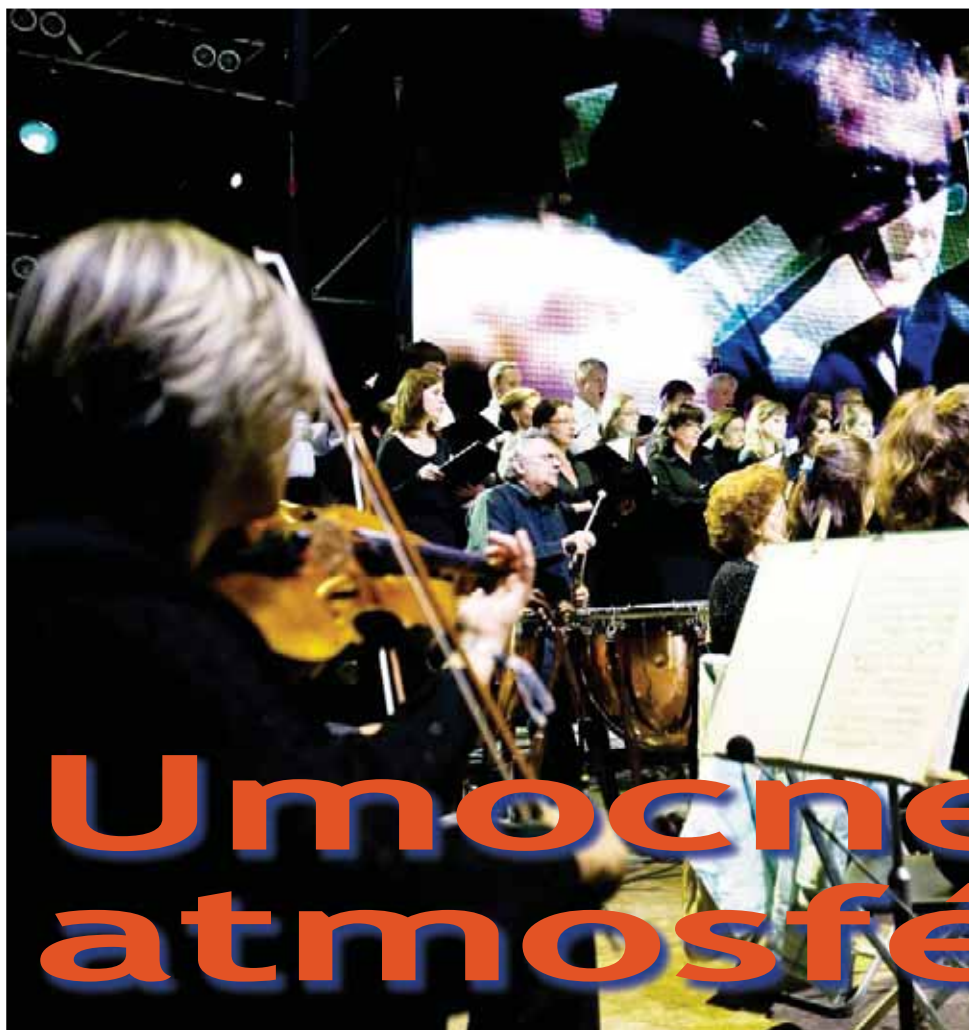
Medzi tohoročných jubilatov, ktorých aktivity úzko súvisia aj s východoslovenským regiónom, patrí aj známy choreograf, tanečný pedagóg a umelecký vedúci SĽUK-u Mgr. art. Ervín Varga. Dožíva sa 55. rokov.

Narodil sa 25. júna 1955 v Čiernej nad Tisou. Už počas štúdia na Strednej priemyselnej škole strojníckej a elektrotechnickej v Košiciach v rokoch 1970-74 tancoval v maďarskom folklórnom súbore Új nemzedék (Nové pokolenie) v Košiciach a zároveň v Bratislave v maďarskom umeleckom súbore Szóttés. V rokoch 1975 - 1979 študoval na HaTF VŠMU v Bratislave, kde absolvoval odbor choreografia ľudového tanca u profesora Štefana Nosála. Počas vysokoškolského štádia v rokoch 1975 - 1980 tancoval v umeleckom súbore Lúčnica. V rokoch 1980 - 1982 tancoval a spolupracoval ako choreograf s J. Guothom, vtedajším choreografom VUS-u v Bratislave. V rokoch 1982 - 1990 bol v Lúčnici asistentom prof. Nosála, zároveň v rokoch 1984 - 1990 bol na polovičný úväzok umeleckým vedúcim a choreografom súboru Szóttés, v rokoch 1990 - 1995 umeleckým vedúcim a choreografom tanečnej zložky folklórneho súboru Mladé srdcia (Ifjú szívek).

V súčasnosti, od roku 2003 je umeleckým vedúcim SĽUK-u. V rokoch 1988 - 2004, teda plných šesťnást rokov, bol odborným asistentom - pedagógom slovenského ľudového tanca na Katedre tanečnej tvorby HaTF VŠMU. Od roku 1987 až doteraz spolupracuje s Japonskou folklórnou federáciou a Folklor Reportom Tokyo. Vyučuje slovenský ľudový tanec nielen v Japonsku, ale aj v Honkongu, v USA, v Maďarsku, v Poľsku, v Nemecku a v Českej republike. Ako choreograf spolupracoval so SĽUK-om na filme Moja rodná (1989-1990, réžia Marek Ťapák), v roku 1993 so SĽUK-om a Mladými srdcami na koprodukčnom programe do Japonska s Jurajom Kubánkom, v rokoch 1995 - 2004 s Tanečným divadlom Bralen, v rokoch 1997 - 2009 s českým profesionálnym súborom Ondráš v Brne, v rokoch 1998 - 2009 s umeleckým profesionálnym súborom Honvéd v Budapešti. Choreograficky spolupracoval aj s viacerými poprednými slovenskými folklórnymi súborami ako sú Železiar v Košiciach, Zemplín v Michalovciach, Šarišan v Prešove, Hornád v Košiciach, Zobor v Nitre, Družka v Trenčíne, Technik v Bratislave, Sabinovčan v Sabinove, Omladina v Košiciach a Dimitrovec / Lipa v Bratislave. Realizoval 6 samostatných celovečerných programov: Hoj, prievozník, Vázby, Nepokojná pieseň, O čiernom a bielom, Sen, Tanec medzi črepinami so súborami Szóttés, Mladé srdcia - Ifjú szívek, SĽUK, Partia - sólisti SĽUK-u a Marek Ťapák.

Ervín Varga je od roku 1985 aj dlhoročným spolupracovníkom Národného osvetového centra v oblasti tradičnej ľudovej kultúry. V rokoch 1992, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 a 2003 pôsobil ako člen programového štábu Folklórneho festivalu Východná a v rokoch 1992, 1999, 2000, 2001, 2002 a 2005 i ako autor programu spomínaného folklórneho festivalu. Dlhoročne sa venuje práci vo folklórnom hnutí na Slovensku ako lektor a pedagóg na školeniach, člen i predseda porôt na krajských a celoštátnych prehliadkach. V spolupráci so S. Smetanom a P. Jantoščiakom pripravil a vydal CD nosiče Svet ľudových tancov 1 (Spiš, Šariš, Zemplín, 2001) a Svet ľudových tancov 2 (Gemery, Malohont, Čierny Balog, Horehronie, 2002) ako hudobný podklad pre výučbu najtypickejších ľudových tancov na umeleckých školách a pre folklórne súbory. K CD Svet ľudových tancov 1 pripravil a vydal videokazetu spolu s asistentmi D. Javorskou, S. Ondrejkom, M. Svoreňovou a V. Michalkom ako metodický návod pre vyučovací proces a metodickú pomôcku pre choreografickú tvorbu na ZUŠ a vo folklórnych súboroch. Od roku 1995 doteraz pôsobí ako pedagóg a poradca i porotca na Dňoch košických folklórnych súborov v spolupráci s V. Urbanom a Š. Mrázom.

Anna Papiežová

ADAM GREEN

Umocnená atmosféra

Začiatok leta na Slovensku patril už tradične najväčšiemu sviatku nielen hudobnej kultúry, festivalu Pohoda. Koniec prvého júlového týždňa bol zaiste zakrúžkovaný v kalendári každého hudobného fajnšmekra, či človeka obľubujúceho zaujímavé diskusie a rôzne formy umenia. Vzhľadom na udalosti, ktoré sa na festivale udiali pred rokom, si na tomto ročníku dali organizátori záležať viac ako kedykoľvek predtým ...

Tomáš Lemesáni

Štvrtok 8. 7. 2010 Zimomriavky a krok vpred

Minuloročná tragédia, pri ktorej pod zrúteným stanom v O2 Aréne zahynuli dvaja ľudia, ďalší pobudli na následky zranení v nemocnici a niekoľko iných ľudí sa zranilo, zanechala stopy v mysliach nejedného návštevníka. Už od štvrtka, keď sa začali stanové mestečká pomaličky zaplňať, ľudia postupne hovorili o tom, že na mieste, kde spomínaná O2 Aréna pred rokom stála, zriadili organizátori pietne miesto. Postupne sa na ňom zapálili tisíce sviečok, na neďalekom klavíri zahrali svoje spomienkové melódie známi umelci i náhodní odvážlivci.

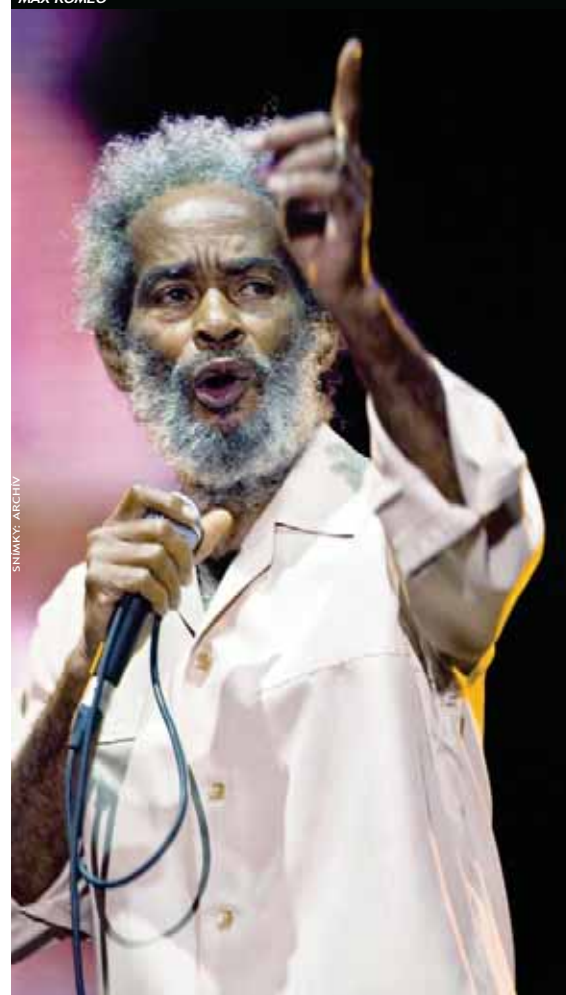
Zimomriavky na chrbte vyvolal aj film Marcela Nevína o Pohode 2009, ktorý predošlý ročník dokumentoval od počiatkov, bez očakávania tragického konca. Po tomto emotívnom úvode festivalu sa tisíce ľudí, sediacich na asfalte pred Bažant Stage na znak úcty postavili a zatlieskali. Po počiatkových emóciách sa však bolo treba posunúť o krok ďalej. Rok 2010, nový ročník, a očakávania maximalistického umeleckého zážitku klopali na dvere.

Väčšina návštevníkov sa presunula na Tesco Stage, kde sa mal každú chvíľu začať ťahák štvrtkového otváracieho programu - vystúpenie The Stranglers. Za očakávaniami svojich fanúšikov určite nezaostávali, no ukázalo sa i to, že v rokoch nie sú len samotní páni, ale aj hudba, ktorú hrajú. Staršie vekové kategórie si teda koncert užívali, mladší dali prednosť prechádzaniu sa po areáli, obkukávaniu atrakcií, ktoré chceli ďalší deň navštíviť, či všadeprítomným kulinárskym dobrotám.

Piatok 9. 7. 2010 Ideme ďalej!

V piatok ráno sa stanové mestečká prebudili do čulého života. Všade sa to hemžilo skupinami ľudí, ktorí sa po prvom jedle dňa, sprche a toalete pripravovali pri rôznych atrakciách na programový nádielku dňa. Tá sa začala už tradične poludňajším vystúpením kvalitnej vážnej hudby. Tento rok dostali na hlavnom pódiu príležitosť predviesť svoju virtuozitu umelci zo Štátnej filharmónie v Košiciach. Ich vystúpenie bolo originálne tým, že zahrali 27 rôznych štátnych hymien.

MAX ROMEO

SNIMKY: ARCHIV

KLAXONS

JOSE GONZALES

Ako to už na Pohode v posledných rokoch býva, ľudom mierne strpčovalo zážitok neznesiteľné teplo, dopadajúce na ich telá z oblohy a späťne sálajúce z rozpálenej betónovej plochy letiska. Ani to však neodradilo hádam 15-tisícový dav od toho, aby si prišiel vychutnať výnimočné vystúpenie kapely, ktorá sa tak často nevidí a nepočuje - kultových rebelov Bez Ladu a Skladu. Bolo milé sledovať, ako si ľudia bez problémov aj po rokoch koncertového celibátu kapely spomínajú na texty piesní ako Udavač, či Píšte všetci modrým perom. Dojatý bol viditeľne aj spevák kapely a zároveň organizátor samotného festivalu Michal Kaščák.

Z piatkového popoludňajšieho programu stáli za zmienku aj vystúpenia pre mnohých milého prekvapenia festivalu The Futureheads z Veľkej Británie na Bažant Stage, Američana Adama Greena na Tesco Stage, debaty v Dobrej Krajine, či americký elektro nárez à la Goldfrapp amerického zoskupenia The Golden Filter.

Postupne sa zvečerilo a prišlo na najočakávanejšie momenty celého dňa.

Pre mnohých ich predstavovalo vystúpenie britskej legendy lana Browna na hlavnom pódiu. Tento hudobný génius, zakladateľ The Stone Roses a neskrtný rebel, predviedol svojim fanúšikom skvelú šou, v ktorej sa však miestami až príliš sústredil na herectvo a zabúdal na spev. Predsa len je to už zovíralny pán v strednom veku, ktorý sa na rebela musí už len hrať. Každý, kto si doma púšťa hity ako F.E.A.R., či I wanna be adored, však z koncertu musel odchádzať spokojný.

Hlavné dianie ostávalo i naďalej na Bažant Stage. Po hodinovej pauze sa tam presunul hádam najväčší dav ľudí celého dovtedajšieho programu. Nikto si nechcel nechať ujsť koncert vo svete mimoriadne cenenej britskej formácie The Klaxons. Páni mali zahrať už

na Pohode 2009, tento plán však zrušila festivalová tragédia. Svojej povesti neostali nič dlžní a predviedli nesporne najlepší koncert, ktorý sme dovtedy na festivale videli. Pre mnohých bol však headlinerom celého dňa jamaický reggae gurru Max Romeo, ktorý svoje polnočné vystúpenie už tradične doplnil mnohými odkazmi o mieri, láske, či ekológii. Noc však patrila najmä elektronicky ladenému O2 Stage, kde dostali návštevníkov do varu Dj Zinc a vystúpenie dua Digitalism. Prekvapením celého dňa bol okrem The Futureheads aj viac ako desaťtisícový dav, ktorý sa zabával pri večernej tancovačke košického Pudinga Pani Elvisovej.

Sobota - nedeľa **10. 7. - 11. 7. 2010** **Ten čas ale utiekol!**

Po piatkovej bohatej nádielke zábavy sa mnohým vstávalo ťažko. Veľa ľudí sa snažilo skrývať pred už ozaj prílišným slnečným žiarením a tak dostali príležitosť predviesť sa osobnosti a talenty z iných než hudobných oblastí. Dominovali medzi nimi rôzne divadlá, tanečné zoskupenia, či debaty na rôzne témy so zaujímavými hosťami ako D. Nvotová, M. Handzuš, či Z. Wienk. Nás milo potešilo spestrenie v podobe malého kočovného predstavenia retro swing kapely Funny Fellows, ktorá sa na svojom retro aute čas od času prístavila pri ľudoch popijajúcich pivo a zahráli im niekoľko kúskov svojho Parníka Melódia.

Návštevníci, ktorí boli odolnejší voči úpalu, si počas popoludnia mohli užiť kvalitnú hudobnú zábavu v podaní kapiel ako Para, Mňága a Žďorp, počas neskoršieho popoludnia najmä senegalských Orchestra Baobab a nórskej formácie Casiokids.

Večer rozbehla o devätnástej hodine skvelá Juliet Lewis z USA. Potom človek nevedel kam skôr skočiť.

Prejavila sa najhoršia stránka festivalu - priam dokonalý program na viacerých pódiiach naraz. Ani kvalitná dramaturgia nezabránila tomu, aby sa fanúšikovi neprekrývali koncerty jeho obľúbencov, a tak sa ľudia celú noc miešali na koncertoch Scissor Sisters, The XX, Leftfield, Joseho Gonzalesa, Crystal Castles, Dana Le Saca, Midi Lidi, či Does It Offend You Yeah?.

Za zmienku stojí každý z nich. Emotívne vystúpenie Joseho Gonzalesa, či antihomofóbny koncert erotic-kou energiou nabitých Scissor Sisters však do veľkej miery zatienili zimomriavky behajúce po chrbte pri krásnom hudobno-vizuálnom zážitku z koncertu melancholických The XX. Na O2 Stage zaujal Brit Dan Le Sac. Energia, moralistické texty, šou a imidž kubánskeho revolucionára z neho spravili prekvapenie sobotňajšieho večera a možno aj celého festivalu. O rozruch sa postaral aj koncert kanadských Crystal Castles, avšak inou formou. Skvelé hudobné predstavenie prerušila speváčka zoskupenia, ktorá, nie prvýkrát vo svojej kariére, demonštrovala svoj tranz z vystúpenia inzultáciou divákov. Prekvapení organizátori mali čo robiť, aby ju vrátili tam, kam patrí - na pódium. Po pretancovanej noci, ktorú spestrili napríklad umelci Argolla s vystúpením podobným Cirkusu Slnko, uzavreli festival obľúbení slovenskí DJ-i v priestoroch O2 Stage. Celú oslavu hudby, slobody a umenia však definitívne uzavrela až dojemná bohoslužba.

Po krátkom spánku sa teda väčšina z 30 tisícok fanúšikov pomaly chystala na návrat domov. Ostali len spomienky, príjemná únava, u niekoho žiaľ aj nepríjemný úpal, či spálená koža. Dramaturgicky a organizačne však Pohoda opäť nadchla. Detský park, „nabíjačkáreň“ na mobily, čítareň, mobilná pobočka Slovenskej Pošty, workshopy, divadlá, atrakcie, slnečnicový háj, ktorý mal rozkvitnúť presne v začiatok festivalu (žiaľ záhradníkom kvôli počasiu zámer nevyšiel) a mnoho ďalších „vylepšovák“ nás presvedčili o tom, že tento festival bude i naďalej veľkou oslavou nielen pre Slovákov, ale aj cudzincov. Pohoda je totiž krásna aj tým, že spája národy strednej Európy so zvyškom sveta. Osobne sme tam stretli aj Nemcov, Angličanov, Senegalčanov, či argentínskeho novinára. Na Bažant Pohode 2010 sa odohralo 195 predstavení, z toho 109 koncertov. „Pre nás je najdôležitejšie, že sa festival vrátil s atmosférou, ktorú mal vždy. Podľa mňa dokonca ešte v silnejšom a hlbšom význame,“ povedal na záverečnom brífingu Michal Kaščák a stručne, ale presne, definoval charakter Pohody 2010.

Košice a Prahu spojí súkromný vlak

Elektrická zásuvka, klimatizácia, pohodlný odpočinok. To všetko ako štandard. Tým chce o cestujúcich zabojsovať súkromný dopravca.

Už od nového roka môže mať v medzinárodnej doprave štátna

Železničná spoločnosť Slovensko (ZSSK) súkromnú konkurenciu.

Firma Wagon Service má podľa návrhu nového cestovného poriadku prevádzkovať expresnú nočnú linku medzi Košicami a Prahou.

„Trasa bola u správcu železničnej infraštruktúry, Železníc Slovenskej republiky, v riadnom termíne objednaná,“ potvrdil majiteľ a konateľ spoločnosti Ivan Gálik. Ten podniká v železniciach už desať rokov, zaoberá sa prenájmom vozňov špeciálnej stavby. Wagon Service získal licenciu na prevádzku železničnej dopravy vlani.

Bez dotácie

Železničné spojenie plánuje firma prevádzkovať bez dotácií. Tie získava napríklad štátna Železničná spoločnosť Slovensko, pretože je zmluvným partnerom na výkon dopravy vo verejnom záujme.

„V súčasnosti majú alternatívni dopravcovia u nás a v Česku možnosť prevádzkovať iba takéto nedotované vlaky,“ vraví šéfredaktorka Železničnej revue Desana Mertinková.

Majiteľ Student Agency a kritik Českých dráh Radim Jančura víta vznik súkromného spojenia. Jeho železničná firma už dlhšie pokúja po expanzii na Slovensko. Budúci rok chce otvoriť linku z Prahy do Žiliny.

„Dotácie, ktoré dostávajú štátni

Kultúra cestovania

Gálik z Wagon Service vraví, že o prevádzke tejto linky rokujú so slovenskými ZSSK aj s Českými dráhami. Kým dnes sú Wagon Service a ZSSK partneri, v budúcnosti sa to môže zmeniť. Súkromná firma totiž disponuje o stupeň kvalitnejšími vozňami, ktoré prenajíma aj ZSSK.

Na novú linku chce firma nasadiť ležadlové a lôžkové vozne. Tie obsahujú v štandardnej výbave elektrickú zásuvku, uzavretý vákuový systém toaliet, hlásiče požiaru, premostenie záchranej brzdy či vysokoúčinné nárazníky.

Doprovaca ráta aj so študentskými zľavami, ak na ne prispeje štát. „Počítame s cenami na rovnakej úrovni, aké tu boli doposiaľ,“ povedal Gálik. Študenti a pracujúci zo Slovenska môžu zaplniť novú linku.

Súhlasí aj viceprezident českej asociácie cestovných kancelárií Tomio Okamura.

doprovcovia na diaľkové linky, sú zbytočné. Ide totiž o ich jediné ziskové spojenia,“ vraví Jančura. Snaží sa presadiť ich úplné zrušenie.

„Linka bude slúžiť najmä Slovákom.“ Cesta medzi Prahou a Košicami vyjde do 40 eur.

(av)

Úspechy i na Slovensku

Nezabudnuteľným koncertom oslávila svoje tohtoročné narodeniny koncom júna Helena Vondráčková. A opäť dokázala, že v jej prípade kalendárny vek šesťdesiattri rokov je iba číslom, ktoré nič neznamená, lebo Helena vďaka svojmu šarmu, skvelej postave a mladistvému elánu vyzerá na oveľa menej... jednoducho vidieť, ako na sebe po všetkých

stránkach stále pracuje. Na spomínanom koncerte ju sprevádzala skupina Charlie Band, ako hosť vystúpila Šárka Vaňková.

Nadšené publikum vo veľkej sále pražského paláca Žofín, kde sa koncert konal, po každej pesničke odmeňovalo populárnu speváčku

dlhotrvajúcim potleskom. A v pauzách medzi jednotlivými pesničkami ju zahŕňalo kvetmi a darčekmi.

Helena zaspievala publiku nielen svoje dobre známe hity, ako napríklad Sladké mámení, Dlouhá noc a Lásko má, já stůnu, ale aj pesničky zo svojho najnovšieho albumu Zůstáváš tu se mnou, ktorý vyšiel v novembri minulého roka.

Helena Vondráčková však neslávi úspechy len doma, ale aj v zahraničí - a to i na Slovensku. Necelé dva týždne pred svojím krásnym narodeninovým recitálom mala veľmi vydarený koncert v Žiline. A na Slovensko sa opäť chystá koncom septembra - 26. septembra ju čaká vystúpenie v Lučenci.

Predtým však Helena poteší svojich fanúšikov aj v Prahe. V Štátnej Opere sa 20. a 21. septembra konajú jej dva jedinečné koncerty On Broadway, na ktorých zaznejú najväčšie hity americkej Broadway. Okrem Heleny na tomto koncerte vystúpia Bára Basiková, Petr Kolář, Jiří Korn 4TET, Miroslav Dvorský, Marián Vojtko a Vladimír Boldt.

Helena Vondráčková svoju oslnivú kariéru odštartovala v roku 1964, keď zvíťazila v speváckej súťaži Hľadáme nové talenty. O rok neskôr najmä vďaka hitom Červená řeka a Pátá získala Zlatého slávika v kategórii speváčok a v septembri toho istého roka nastúpila do angažmá do Divadla Rokoko v Prahe. V Rokoku sa zoznámila s Václavom Neckářom a Martou Kubišovou a spolu založili trio Golden Kids. Úspešný štart tria bol však začiatkom 70. rokov prerušený, lebo Kubišová nsmela z politických dôvodov ďalej vystupovať. Vondráčková a Neckář sa vydali na úspešnú sólovú dráhu. Ikona českého šoubiznisu si zahrála aj v niekoľkých filmoch, dva razy vystúpila s Karлом Gottom v newyorskej Carnegie Hall a účinkovala aj v muzikáloch Bídnici a Hello, Dolly!

(ek)

SNÍMKA: AUTORKA

Radošinské naivné divadlo na pražskom festivale

Divadlo Bez zábradlí v spolupráci s hlavným mestom Praha usporiadalo v mesiacoch máj a jún pätnásť ročník festivalu pod názvom Slovenské divadlo v Prahe. Okrem Slovenského národného divadla sa pražským divákom predstavila i Astorka (na večernom predstavení odohrali Tančiareň, Xicht a Stellu). Na festival zavítalo - ako každý rok - i Radošinské naivné divadlo. Svojich stálych divákov nesklamalo ani tentoraz. Trikrát v Prahe odohralo najnovšiu hru Stanislava Štepku Mám okno a zožalo veľký úspech.

V poslednej júnovej relácii Českého rozhlasu Stretnutie (Rádiožurnál, stanica ČRo 1) autor a hlavný predstaviteľ hry v rozhovore priblížil myšlienku „Okna“

a pohovoril o práci „naivného“ hereckého súboru. Nezabudol pritom zdôrazniť, že herci Radošinského naivného divadla veľmi radi využívajú možnosť vystupovať v českých i moravských mestách.

Azda bude našich čitateľov zaujímať história tohto divadla (a možno tak trochu i životné cesty jeho riaditeľa), nuž poodhalme ich tak trochu: Prvé celovečerné hry (Zver, Pitva, Z duba padol, oddýchol si) uviedlo RND „doma“ už pred vyše štyridsiatimi rokmi. Vtedy bol ich autor ešte učiteľom v obci Bojná. Keď sa potom presťahoval do Bratislavy, nastúpil na miesto redaktora Učiteľských novín. Tu sa mu akoby „otvoril svet“. Jeho divadlo stále častejšie a neskôr i pravidelne hrávalo v hlavnom meste i v iných mestách na Slovensku aj v Čechách. To už sa v ňom objavila nová tvár - Štepkov kolega z Učiteľských novín Milan Markovič, u ktorého šéf RND objavil veľké herecké schopnosti (pre jednotlivé hry skladal i hudbu a pesničky). Tieto ľudové hry sa začali uvádzať i v rozhlase a v televízii a neskôr ich autor i s kolegom z týždenníka pre pedagógov prešiel do zábavnej redakcie Slovenského rozhlasu, kde boli zvlášť úspešní najmä v humoristicko-publicistických „Variáciách“. Po nejakom čase sa Stanislav Šteпка rozlúčil s rozhlasom a začal sa venovať iba divadlu - umeleckej i organizačnej práci preň.

Za desaťročia svojho citového pôsobenia na diváka prostredníctvom protikonvenčného humoru a satiry obľúbenosť tohto divadla stále narastá. Zásľuhu na tom má predovšetkým autor naivných scenárov, originálna réžia a s nadšením vystupujúci herci súboru RND. Škoda len, že už medzi nich dlhší čas nepatrí spomínaný Milan Markovič, ktorý svojím prirodzeným humorom a originálnou hudbou dokázal tak nevtieravo umocniť skvelý dojem z každej hry „naivného“ autora Stanislava Štepku!

Juliana Kolníková

Vydavateľstvá MAC
spol. s r.o.

Na Spojce 968/7, 101 00 Praha 10-Vršovice
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimag.cz

Nabízí

• **zajištění**
kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatitelského kmene,
distribuce předplatitelům
pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete
na www.vydavatelstvimag.cz

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.
Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč
(na Slovensku 10Sk/0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč/18 Sk/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednať telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavateľstvá MAC, s. r. o.
Na Spojce 968/7,
101 00 Praha 10 - Vršovice
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vašim IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 9/2010
Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvá MAC, spol. s r. o.,
Na Spojce 968/7, 101 00 Praha 10 - Vršovice
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Éva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribúteri
Výchádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 1. 9. 2010

Redakčná rada:
Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Bedrich Hoffstädter sa narodil 15. novembra 1910 v Trenčíne a zomrel 10. augusta 1954 v Demänovej. Spočiatku študoval na Ukrajinskej akadémii v Prahe (1928 - 1930), neskôr v rokoch 1931 - 1936 na Akadémii výtvarných umení v Prahe (prof. Vilém Nowak). Stal sa členom Umeleckej besedy slovenskej (1940) a Umeleckej besedy v Prahe (1943). Po absolutoriu žil v Prahe až do roku 1949, potom sa definitívne usadil v Bratislave. Najskôr pôsobil ako pedagóg na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave, v rokoch 1951 - 1953 viedol Školu krajinárskeho maliarstva na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave.

Maliarske cesty po Slovensku

Spomedzi odchovcov školy a príslušníkov Generácie 1909 najvernejšie sledovali smerovanie profesora. Vedľa malby bola pre Hoffstädtera kresba základným vyjadrovacím prostriedkom najmä v 40. rokoch, keď každé leto podnikal maliarske cesty po Slovensku. Spolu s O. Kormanovou a M. A. Bazovským navštívil Oravu a Liptov. Očarenie touto krajinou a jej ľuďmi našlo u umelca vyjadrenie v množstve kresbových skíc krojových postáv slovenských žien, ktoré zúžitkoval v prvých portrétoch a žánrových obrazoch zo slovenského vidieka.

Jednou z tém umelca je šport, ktorému sa venoval kresbou. Z roku 1942 pochádzajú prvé záznamy hráčov basketbalu. Kresba ceruzou a uhľová kresba kolorovaná akvarelom sú predchodcami neskorších olejov. Všetky kresby (ale aj oleje) so športovou tematikou však sú len záznamom chvíle letného oddychu, nie sú nosnou témou jeho tvorby. „Možno povedať, že autorova tvorba kulminovala medzi vplyvmi senzualného impresionizmu a Cézannovho postimpresionizmu.“ (L. Podušel).

Vyvrcholením početných kresliarskych štúdií sú tri kompozície Máčania ľanu z rokov 1948 - 49. Jeho kresba je zjednodušená, tvary zhutnené a ich emotívnosť sa vyznačuje farebnými čistými plochami.

Od roku 1950 je výlučnou doménou Hoffstädtera krajina. I tu zohrala významnú úlohu kresba. „V množstve kresbových skíc a štúdií z potuliek po rázovitých obciach Oravy, Liptova, Detvy a Heľpy si autor zmapoval charakteristické siluety hornatých krajov Slovenska, svojráznosť ich farebnosti, privykal k svetelným hodnotám.“

Zúčastňoval sa na výstavách slovenského výtvarného umenia doma a v zahraničí: v Bratislave 1941, 1950, 1952, 1955, 1957, 1958, 1964-65, 1966, 1969, 1971, 1975, 1979, 1984, 1988 v Prahe - 1937-1949, 1956, 1963, 1958, Ostrave - 1966, Paríži - 1975 a i. Samostatne vystavoval v Prahe - 1939, 1946, 1956, Trenčíne - 1947, Bratislave - 1955, 1971, Prahe 1956, Liptovskom Mikuláši - 1956. Jeho súborné dielo bolo vystavené v Bratislave v roku 1990.

Jiřina Divácká

POVAŽIE

AUTOPTREÉT

HRA S LOPTOU

PRED SEDEMDESIATIMI ROKMI
ZOMREL JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ

JEHO ŽIVOT MAL CVENG

Ešte v roku 1954, pri nedožitých osemdesiatinách Jozefa Gregora-Tajovského, sa hovorilo o pomníku, ktorý mal stáť v Tajove. Táto myšlienka ožila i neskôr, dva-tri roky pred 50. výročím úmrtia nášho veľkého spisovateľa a dramatika; existuje dokonca maketa súsošia Tajovskí rodáci. Dielo akademického sochára Karola Lacka a architekta Jozefa Chrobáka však neuzrelo (dosiaľ) svetlo sveta...

V Tajove, jeho rodisku (narodil sa tu 18. októbra 1874), je zatiaľ iba Pamätný dom, pamätná tabuľa, a v miestnej kronike, ktorú do svojej smrti písal pán učiteľ vo výslužbe, duša obce Jozef Šebo, sa jeho zásluhou uchovalo niekoľko spomienok hodných zlata...

Zaujímavé je, že v Tajove na Izbičke (číslo domu 92) oslávili i prepustenie Svetozára Hurbana-Vajanského na slobodu. Bolo to pred 106 rokmi – 2. februára 1894. Na Izbičke sa volala totiž krčma. V ten deň sa tu zišla pekná spoločnosť: Milutín Križka, banský inžinier a syn historika Pavla Križku, Jozef Gregor-Tajovský, Michal Murgaš, Ján Púchy-Šesták s manželkou Máriou, a ona – Mária Smidová i jej priateľka. Spievali piesne ako Hej, Slováci..., Nad Tatrou sa blýska... a ďalšie, ktoré sa akosi neveľmi páčili miestnym prisluhovačom vtedajšieho režimu.

Poslednou učiteľskou „štáciou“ Tajovského boli Podlavice (dnes časť Banskej Bystrice). Pre úplnosť uvádzam, že učil ešte v Lopeji, Hornej Lehote, Pohorelej, Dohnani, Kolárovcich a v Banskej Bystrici. Nadriadení často po ňom pásli, pretože bol pansláv. Predseda školskej stolice, tajovský farár Kubányi, mu neraz odkázal, že dostane inšpekciu, aby si dával pozor! Lenže Jozef Gregor si pozor nedal. Obraz Štefana Moysesu ponechal na stene a Lobajove (slovenské) zápalky „zabudol“ na stole. Predstaviteľ patróna školy a lesného eráru, akýsi pán Tomčányi, mu vtedy povedal: „V škole je všetko v poriadku, ale pod svätoštetanskou korunou nemáte viac miesta ako učiteľ...! Tajovský bol skutočne veľký lokálpatriot.

Pri jeho smrteľnej posteli stála pred 70 rokmi neter Leonka. Tajovský totiž v ostatných rokoch života prekonal zápal pľúc a dve operácie. „Večer pred smrťou boli veselý. Keď povečerali zajaca na smotane, telefonovali priateľovi Janšákovi. Ten ale neprišiel. Besedovali potom s vysokoškólákmi, ktorým znova rozprávali o starom otcovi, ako im boli kupovať na Radvanskom jarmoku prvé hodinky. Láhli si o jedenástej... Ráno, ako obyčajne, idem do

kuchyne ohňa naklást, zohriať im mlieko alebo kávu, aby si potom mohli pofajčiť. Tu som s hrôzou zistila, že ten náš dobrý strýc už nežijú, že sa splnilo lekárovo proroctvo o náhlej smrti, ktorá ich zastihne v spánku. Ležali na posteli, jedna noha visela dolu. Večer bolo chladno, preto si ľahli do kuchyne... To bolo 20. mája 1940.

Život Jozefa Gregora-Tajovského bol prostý, priamy, čestný a statočný; mladost poznačená rodinou, potom učiteľovanie a významná zastávka v jeho živote - Praha. Tu bližšie poznal českú kultúru, zaimponovalo mu najmä Národné divadlo i celkové európske prúdenie, do ktorého zasahovali mnohí myslitelia. Sem možno datovať aj jeho impulzy k realistickej, najmä dramatickej tvorbe. Ale nech o tom hovorí sám: „Za dňa šli sme s kolegom Jesenským aspoň zbežne pozrieť pomníky starej Prahy, s hlbokou úctou v duši zbierať ducha lásky národnej a mohýť veľkých synov nášho národa a azda priamo do sviežej mohyly Mařenky Bittnerovej, veľkej herečky, náhlili sme pre lístky do chrámu Tália, do Národného divadla, tísnuť sa k pokladnici a s lístkom vyletieť na študentskú galériu k zábradliu, ideálnemu miestu, o akom sa mi len snívať mohlo... Tak jeden večer, druhý večer, tretí večer... Stará láska k divadlu žije nielen vo mne i dnes, ale v celkom slobodnom divadle, ktorého, sláva bohu, pribýva do Prahy, že môžeme si opakovať iba slová Libuše: ‚Vidím mesto veľké...‘ Kiež láska a nenásytná kultúrna žizeň novej generácie zbuduje po vzorne otcov druhé - ‚Národ sobě!‘“

Po návrate z Prahy zaznamenávame v Tajovského tvorbe takzvané krátke prózy: jeho forma ideového a umeleckého vzťahu k spoločnosti. Ale nezobrazuje len holú skutočnosť; odhaľuje i vinníkov a páchatelov krívd na chudobných. Je prvým slovenským prozaiikom, ktorý si všima život robotníctva ako triedy v jej odpore k vykorisťovateľom. Poučený na európskej dráme, ktorú tak obdivoval v Prahe, vychovaný ľudovou múdrosťou a v zdravých národných tradíciách, písal vedome a zámerne pre ľud. Udomácnil tak slovesnú metódu realistickú aj v dramatickom žánri. V slovenskej spisbe sa jeho literárna tvorba dobre uviedla. Jeho život, priateľstvá a styky s literárnymi rovesníkmi aj s literátmi mladšími podnietili tiež mnohých umelcov k spomienkam, ktoré dokresľujú Tajovského profil. Literárny i ľudský.

Spisovateľ Fraňo Král mal to šťastie, že keď roku 1931 márne zháňal v Bratislave byt, prichýlili ho Gregorovci: „Jozef Gregor-Tajovský nebol len hodnotným spisovateľom, ale aj nevšedným, opravdivým a ľudským človekom. Už jeho usmievaná, šlachetná tvár a belasé, nežné oči zrkadlili a prezrádzali, že má v sebe dobré, úprimné, čisté srdce a veľkého, statočného, hlbokého ducha. Pod krásnou schránkou bohatý poklad. Osoba a osobnosť, podmaňujúca a vzbudzujúca úctu, ktorú ľudskí ľudia museli mať radi a nenávideli ju len ničomníci, sebci, záškodníci pospolitosti...“

Asi dva mesiace po mníchovských udalostiach hovoril, že netreba zúfať, neslobodno zostať pasívnym a nemožno sa oddať vyčkávaniu. Vedel, že po odzbrojení Československej republiky zostávajú ešte zbrane ducha a že tie treba sústrediť a mobilizovať pre nastávajúce ťažké časy. Jozef Gregor-Tajovský sa však nedožil víťazstva. Jeho pohreb naoko okázalý, bol tichou manifestáciou tých, ktorí vedeli, za aké ideály žil a pracoval.

Priateľ Janko Jesenský napísal báseň, ktorú 22. mája 1940 venoval pamiatke tohto šlachetného a nezištného človeka, hľadača pravdy a milovníka dobra:

*Tie pery hovorné bez výsmechu a žľče
čo v úsmev menili sa, keď aj kárali,
tie oči iskriace jak v kvapkách rosy lúče,
čo keď sa hneváli, i vtedy láskali...*

Pavol M. Kubiš

Vladimíra Komorovská sa narodila 17. apríla 1961. Je absolventkou Filozofickej fakulty UK v Bratislave, ktorú ukončila v roku 1986 štátnou rigoróznou skúškou. Externe spolupracovala s viacerými redakciami slovenských periodík (Slovenka, Život, Dievča, Zdravie, Figúra, Štýl, Závislosť, Rodina a škola), istý čas pravidelne prispievala do rubriky „História“ v časopise Plus 7 dní. V súčasnosti je v slobodnom povolani ako prekladateľka umeleckej i odbornej literatúry. Na konte má takmer

štyridsať knižných prekladov prevažne francúzskej literatúry, z ktorých treba spomenúť najmä román, autobiografiu a denník Salvadora Dalího, vrátane troch básnických zbierok a vyše päťsto populárno-náučných článkov a reportáží. Poviedky a úryvky prekladov publikuje v Slovenských pohľadoch a Literárnom (dvoj)tyždenníku. Je držiteľkou Ceny Slovenských pohľadov za preklady 2007. Zbierka dvanástich poviedok Všivavé osudy je jej literárnym debutom.

VŠIVAVÉ OSUDY

ZÁVISLÁČKA

Som citová narkomanka, mám strašný absťák, čosi také sa mi nikdy predtým nestalo a zrazu tresk-plesk, chvejem sa na celom tele, bolí ma srdce, krčvito mi sfahuje žalúdok a trpím, ako keby mi chybal koks alebo herák, ukrutne trpím jeho neprítomnosťou, jeho definitívnu absenciu, chýbajú mi jeho povzbudzujúce slová, galantné lichôtky, nežné oslovenia i podpichujúce prívlastky prešpikované ľúbostným citom, ktoré sa mu rinuli z úst ako riava, jemné bozky, ľahučké dotyky, láskyplné pohľadania, vrúčne objatia, všetko, všetučko, naozaj som netušila, že láska je diagnóza, supertenzia appassionata ergo affettuosa, smrteľná choroba, že prepuká v každom veku, že z nej možno šalieť, utešujem sa len myšlienkou, že cvok už nescvokatie, že psychiatri by si na mne nezgustli, iba mávli nado mnou rukou a odhodili ma na smetisko ako beznádejný prípad, ktorý sa nedá liečiť, v pevnom presvedčení, že choroba prerástla do chronického štádia, nemá šancu spontánne odznieť, že ma pochovala zaživa, ale to už, našťastie, nebýva ich starosť, za to nenesú nijakú zodpovednosť, nemala som sa bláznivo zamilovať, viac sa vypláca držať city a vášne na uzde, človek pôsobí seriózne a dôveryhodne, nekomplikuje si život, hovie si v zabehnutom rytme a pohrdavo krúti hlavou nad pobláznenými pubertiakmi, ktorými kmášu city a pocity, môže ich poučovať, zahŕňať morálnymi kázňami, trestať a tváriť sa, že si vypestoval spoľahlivú sebakontrolu, že sa vie za každých okolností dokonale ovládať, môže argumentovať, že sa to oplatí natréňovať, nadosmrť zapamätať, že to ocení každý, kto si chce ušetriť sklamanie a hru na trpitela, kto nemieni chodiť ako v mrákotách a hľadiť do vzduchoprázdna, lebo zaľubenec sa správa ako idiot a nasprostasto sa usmieva na objekt svojho citového záujmu, okolie sa mu za chrbtom vysmieva, málokedy ho poľutuje, častejšie mu závidí a najčastejšie ho odsudzuje, ako keby si vedome naprogramoval svoj osud, žal vavríny, hrial sa na výslni slávy a neprežíval peklo na zemi, ktoré som zakúsila na vlastnej koži už v útlom detstve, len čo som zasadla do školskej lavice, lebo som bola protivné a tvrdohlavé

dievčisko, ktoré každého odrádzalo svojou neškrotnou povahou a s ktorým sa nikto nechcel hrať, lebo som bola sústavne roztržitá, neposedná a drzá nespratnička s hlavou plnou bláznivých nápadov, ktorá riadne dvíhala učiteľom adrenalin v krvi a nedoplatila na pochabé výstrelky len preto, že sa výborne učila a očividne snažila vpratáť do kože, márne som sa však namáhala, nedarilo sa mi vtessať do prijateľných medzí, večne som mala čosi na rováši, nevedela som sa zavďačiť ani rodičom, ktorí nado mnou nechápavo krútili hlavou, až som si zvykla na pochybnú poveseť, až som sa mimovoľne zmierila s faktom, že jakživ na nikoho nezapôsobím ako spoľahlivé dievča, že mi nijaký chalan nenapíše srdcervúci ľibesbríf, a pravdu povediac, ani som nestála o študentskú lásku, ktorej som ani zamak neverila, chlapské plemeno mi bolo v podstate ukradnuté, radšej som strkala nos do kníh a vytýčila si ďalekosiahlejší životný cieľ, než na seba navliecť manželský chomút, sústredila som sa na štúdium a vložila doň všetky nádeje, vôbec ma nemrzelo, že sa môj život uberať jedným smerom, že mi utekajú roky, že som ostala na ocot a že sa starostlivo venujem lingvistike namiesto potomkom, veď som sa v tej problematike priam vyžívala, veď som sa s ňou opájala ako sladkým nektárom, pedantne skúmala vývoj slangu v jazyku, vôbec ma nemiatlo, že sa špáram v expresívnych výrazoch, v argotizmoch, vo vulgarizmoch a pomaly, ale isto zabúdam na existenciu deminutív a hypokoristik, vôbec ma neškreklo, že zanedbávam svoje súkromie a obmedzujem sa na povrchné známosti, že mi na trvácnejší vzťah a hlbšie city neostáva popri sebarealizácii dosť času, a zrazu ma láska zasiahla nečakane ako blesk z jasného neba a, žiaľbohu, trafila rovno do srdca, skrížila mi cestu v umeleckej kaviarni, do ktorej som čírou náhodou zablúdila na pohár kláštornej minerálky, kde ma sčista-jasna oslovil, bábika, čo piješ?, sódu?, to nemyslíš vážne!, daj si brandy, pripijeme si na zoznámenie, ako sa voláš?, čože?, čo to máš za meno?, kto ťa ním potrestal?, vôbec ti nepristane, ale nevadí, azda si zvyknem, rozprúdil sa medzi nami nezávazný rozhovor, ktorý vôbec nenaznačoval, že raz spustí fatálnu lavínu, lebo sa správal, ako sa patrí na salónneho leva, neštylizoval sa do

pózy mizogýna ani milovníka žien, neotravoval stupidnými a obscénnymi rečami, nevťieral sa do priazne, len mi ako „dáme s nemožným menom“ objednal koňak, elegantne pobozkal ruku a udržoval si náležitý odstup i nadhľad, nemusela som byť v strehu a premýšľať, čo má za lubom, či mi nehodlá narafičiť Ištívú budú, nemusela som sa báť zákernej pasce, ani pre istotu odmietať opätovné stretnutie, časom som sa uvoľnila a správala spontánne ako za študentských čias, prirodzene sa smiala, uskrňala, čokoľvek bez obáv utrúsila a mimovoľne vysypala, až kým som sa necítila tak báječne, že som pri letnom dotyku vzdychla a vzápätí sa rozpačito zháčila, rázne potlačila stúpajúcu vlnu erotickéj túžby, alebo sa o to aspoň usilovala, namojveru, na nič viac som sa nezmohla a v duchu si nahovárala, že tu môj džentlmen-ský spoločník nepostrehol, že ju prijal ľahostajne, nemohla som tušiť, že sa jej zrazu zachytí ako topiaci sa slamky, nemala som záruku, že sa ma viac nepokúsi dotknúť, aby vo mne nevyvolal novú citovú búrku, nevedela som sa ovládnuť, a tak sa mu pošťastilo využiť moju chvíľkovú slabosť na premyslenú stratégiu, nenápadne rozvinúť taktiku dvorenia, až kým som ako zmyslov zbavená nekvílila, to je na zbláznenie, preboha, ako odolať zvodom, ako sa neskompromitovať a zachovať pokoj, keď telo zrádza, keď sa v ňom búria driemajúce hormóny, keď vzrastá túžba, ako nepodľahnúť úžasnej mužskej nehe, po ktorej dychtí každé ženské telo, ako sa totálne nestrápníť a vyjsť z chúlостivej situácie s čistým štíttom, to by som rada vedela, to by mi pomohlo, to by ma zachránilo, lenže mne už nepomôže ani sväteňá voda, už som v tom až po uši, v ktorých mi znejú rajske slová, aká si peknučká!, aká si pôvabnučká!, aká si štíhlučká!, poď bližšie, stvoreniatko drahučké, krehučké, milučké, si ako prútík!, ako slížik!, ako drôtik!, oblažujúce rečičky, ktoré som lačno hltala, hoci som si na zdobneniny nikdy nepotrpela, hoci som ich považovala za neprirodzený, lacný gýč a v mladosti vytrela zo svojho života, bože, ako nádherne voniaš!, ty moja hviezdička!, ty moja babuľka!, ty moja karkuľka!, pritúl sa ku mne, chcem ťa objať, pohladkať, chcem ťa pobozkať, poláskať, ty moje maznadielko chutnučké!, bože, ako úžasne mi chutiš!, poď ku mne, poď, moje sladučké dievčatko!, akú máš jemnučku! kožičku!, nádherné konvalinky!, fascinujúcu štrbinku!, všetko všetučko, čo je na

chutnom stvoreniatku najkrajšie, najočarujúcejšie!, túžim ťa vybozkávať celú-celučičkú, je mi s tebou božsky, cítim sa ako v siedmom nebi!, počúvala som komplimenty, s rozkošou sa nimi opájala a napokon ich zhltila aj s navíjakom, hoci som na podobné táraniny nenaletela ani ako naivná adolescentka, vyzeráš ako dievčatinko a pritom si fantastická žena!, vynikajúca milienka!, vzdelaná intelektuálka!, s ktorou sa dá zhovárať o bežných i nevhodných veciach, diskutovať na vyššej úrovni, filozofovať, fabulovať, mystifikovať, sofistifikovať, zasypával ma lichôtkami, ktoré ma fascinovali, uchvacovali, vynášali do nebies, aj keď som také povedačky donedávna púšťala jedným uchom dnu a druhým von, spájajú sa v tebe dve rôzne bytosti!, prebývajú v dokonalej zhode a harmónii!, nečuduj sa, že vo mne prebúdzáš ochranný reflex, všetky dobré vlastnosti, čo medzičasom zapadli prachom zabudnutia, chcem ťa chrániť ako drahocenný poklad, čo som náhodou vykopala!, zahŕňal ma chválospevniami, ktoré ma ohromovali a lahodili mojej duši, hoci vôbec neznali vierohodne, vidíš, úplne som osprostela!, ja starý zálesák, imúnny voči citovým nástrahám!, ty si mi pobosorovala, ty strídža!, pozri, správam sa ako hlupák!, dofrasa, kde som podel rozum!, zalúbil som sa do teba ako malý chlapec!, načisto som sa zbláznil!, ale neprekvapuje ma, že som ti podlahol, kto by ti odolal, ty chrišťaťko jeden!, pripomínaš mi milého a vrtkého vtáčika, ty moje vtáčatenko krehučké!, šepkal mi do ucha volovinky, ktoré ma rozosmievali, zabávali a tešili, aj keď vyznievali nepravdepodobne, šteboc mi voľačo, ty moje zlatinko!, poteš úbohého pochábla!, pomaznaj sa s ním!, ty to vieš tak nádherne!, rozplýval sa v nežnostiach, ktoré nejdenný raz zaškripli falošným tónom, a jednako som ho nikdy nezahriakla, aby si zo mňa nerobil blázna, porozprávaj mi, čo máš nové?, kam sa chystáš?, čo plánuješ?, aby som sa vedel zariadiť, rád by som ťa vzal na vysokohorskú túru, máš vynikajúcu kondíciu, určite to zvládneš, uvidíš kus nefalšovanej prírody, dokonale si odpočineš a nadýchaš sa čerstvého vzduchu, už sa neviem dočkať, kedy sa vrátiš z tej zahraničnej konferencie, ktorú pokladáš za tak dôležitú pre svoju kariéru, neboj sa, nemienim ti ju ohroziť, len tráviť s tebou voľné chvíle, neašpirujem na potomkov, nechcem posúvať náš vzťah do inej polohy, nemienim ťa pripútať k sporáku, nehodlám riskovať, že sa nám narodí tricefalus, taký trojhľavý drak by nás pripravil o nervy a potom nelútostne zožral, takto je nám úžasne!, neodpustil si siahodlhé tirády, rád všetko zdôrazňoval a do omrzenia opakoval, áno, kadečo som sa dozvedela, bez problémov stotožnila s viacerými jeho názormi, hoci som mala pochybovať a tvrdojšie mu oponovať, neraz som vážne prikyvovala, aj sa schuti zasmiala,

ale neskôr mi zamrzol úsmev na perách, vynechala mi menštruácia, zaskočila ma prekliata amenorea a raz ráno sa ma zmocnilo podozrenie, ktoré vzápätí potvrdil lekár, zachvátila ma panika, stála som pred mučivou dilemou, vyjsť s farbou von alebo mu nechcenú graviditu zatajiť, intuitívne som tušila akoby zareagoval, radšej som čušala ako zarezaná a zinscenovala stupídnu hádku, ktorá ho prekvapila, načisto zmiatla, lebo takú ma naozaj nepoznal, vôbec nechápal, čo to malo znamenať, čo mi sadlo na nos, z mosta doprosta mi šprihol, že sa vo mne sklamal, nakoniec som sa urazila a poznamenala, že môžem odísť, ak sa mu nepáči moje správanie, len choď, ty mrkva, ale nezabúdaj, že sa vidíme naposledy!, pokojne ma poslal do horúcich pekiel, cestou mi tiekli slzy ako hrachy, ale ani raz som sa neobzrela, ani na chvíľu som sa nezháčila, opanoval ma totiž strach, že sa k nemu rozbehnem a všetko mu vyklopím, nemôžem ísť s tebou na nijakú túru, nevládzem niesť na chrbte ťažký batoh, nesmiem táboriť v lone prírody, lebo ma v tom najnevhodnejšom okamihu prepadáva nevoľnosť a celková slabosť, mám závraty, krče, napína ma na vracanie, dávim ako najatá, v mojom zdravotnom zázname figurujú odporné odborné termíny nauzea, asténia, vertigo, spazmy, vomitus matutinus, hyperemesis gravidarum, neviem, čo si počať, som úplne zmätená, mám hrôzu z interrupcie, neznášam umelé zásahy do organizmu, moje telo nezahládlo ani triviálnu antikoncepciu, ani vnútramaternicové teliesko, desím sa tvojej odmietavej reakcie, spršky slov, ktoré by si mi mohol šplechnúť do tváre a viac ich nemohol odvolať, zdalo sa mi prijateľnejšie o všetkom pomlčať a radšej sa zachovať, ako sa svedčiť na primitívnu hlupaňu, vzápätí som to trpkou olutovala, ale už sa nedalo cúvnuť ani napraviť kapitálnu chybu, lebo slovo dodržal, viac sa neozval a ja som nenašla odvahu mu zavolať, veď čo by som mu povedala?, že som uviazla v slepej uličke a neviem kam z konopí?, ktovie, či by ho zaujímalo, prečo som sa rozhodla nechať si dieťa, prečo som zrazu zmenila názor, dohoda bola predsa jasná, je nám spolu fantasticky, tretieho člena do partie nepotrebuje a už vôbec nie urevané ho a usmrkaného fafrnka!, ešte šťastie, že ma pohltila vedecká práca, že som sa v pozícii aktívnej workoholíčky cítila ako ryba vo vode a snažila vytrieť z pamäti, že o niekoľko mesiacov od základu zmením životný štýl, že sa v zrelom veku stanem matkou a budem musieť výskum odsunúť na vedľajšiu koľaj, ešte šťastie, že za mňa rozhodla náhoda, sama by som sa nikdy neodhodlala uskutočniť radikálnu zmenu z pohodlnosti a obavy, že prerastie do drastickej transformácie, sloboda mi vyhovovala, netúžila som po rodinných zväzkoch a zafažujúcich záväzkoch, ale keď sa nečakane ohlásili, donekonečna som sa utešovala, že

všetko zlé je na niečo dobré, že dieťa obohatí môj život o novú dimenziu, veď autosugescia dokáže hotové divy, preto ma neznechucovali ani návštevy prenatálnej poradne, ani nespočetné vyšetrenia vrátane amniocentézy a fetoskopie, kto sa dá na boj, nesmie zbabelo zdrhnúť z bojiska, to ma naučili dlhoročné skúsenosti, navrávala som si, že raz zožnem úrodu za vynaložené úsilie, no darmo som sa namáhala, sotva som si zvykla na myšlienku, že skončujem s ubíjajúcou samotou, omráčil ma tvrdý úder, punkcia plodovej vody dopadla neslávne, vraj som v cudzine musela prísť do styku s rubeolou, nákazlivou vírusovou chorobou ružienkou, ktorá ťažko poškodzuje plod, mala som sa rozhodnúť, či porodíť telesne a duševne ťažko postihnuté dieťa, retardovaného chudáčika, ktorý nebude schopný adekvátne vnímať okolie, alebo sa ho vzdať, zakrútila sa mi hlava, div že som sa nezviezla na zem, pred očami sa zrútil celý svet, akoby sa proti mne sprisahali všetci čerti, mala som sto chutí ryčať ako ranené zviera, ale nezmožila som sa ani na ston, tupo som hľadela na doktora, ktorý vyjadril profesionálnu lútosť a zároveň ma súril, aby som sa rýchlo vyjadрила, lebo na interrupciu neostávalo veľa času, popravde ma označil za výnimku, ktorej boli ochotní vyjsť v ústrety vzhľadom na nepredvídanú dramatickú situáciu, opäť som riešila starý problém, ktorému som sa stoj čo stoj usilovala vyhnúť, nedokázala som si to ani predstaviť, nenachádzala som odvahu rodiť s vedomím, že privediem na tento svet neudrživé úbožiaťko, úplne odkázané na moju pomoc, ktorú mu nebudem vedieť poskytnúť, nemienila som riskovať, že budem nútená umiestniť ho v ústave, to by nebol život, ale polutovania hodné živorenie, to som predsa nemohla dopustiť, jednoducho som rezignovala a odovzdala sa do vôle nežičlivého osudu, do nemocnice som vraj nastúpila päť minút po dvanástej, medzitým stihol plod odumrieť a mňa ohrozil na živote, k intenzívnej metroragii sa pridružila toxémia, sprevádzaná toxickým šokom, nastali komplikácie, ktoré ma poriadne znivočili, div že ma oficiálne nepochovali, ledva som sa pozviechala, dlho som sa zotavovala, lebo rekonvalescenciu spomaľoval ťažký nervový šok, nadhlo som vypadla z vedeckého procesu, podľahla abnormálnej apatii, načisto ma prestal baviť život, doteraz sa nevládzem na nič sústrediť, chodím po byte ako mátoha, pôsobím ako stelesnená živá mŕtvola, ktorú pripravili o všetko, prežívam neludské muky, príserne trpím, fyzicky aj psychicky, pomaly, ale isto hyniem na citovú narkomaniu a nevšímavá droga, ktorá ma šmahom ruky zavrhlá, nemá o mojom zúboženom stave ani potuchy, lebo sa zatváram medzi štyri múry a dôsledne vyhybam krutému svetu, len aby tá tragédia nevyšla najavo v celej svojej nahote...

Významný kultúrny pracovník, vydavateľ, kníhkupec a tlačiar Ján Horáček sa narodil 9. 5. 1894 v Martine a zomrel 18. augusta 1989 v Bratislave. Ľudovú školu navštevoval v rodnom Martine, kde pokračoval aj na meštianskej škole. Z maďarskej meštianky odišiel a pokračoval na učňovskej škole. Súčasne sa učil za kníhtlačiara u známeho martinského kníhkupca a vydavateľa Jána Gašparíka. Po otcovej smrti odišiel do Budapešti a pracoval ako sadzač v Slovenskom nakladateľskom spolku. V roku 1915 narukoval do Záhrebu a šťastnou náhodou sa mu podarilo dostať sa ku slovenskému 71. trenčianskemu drotárskemu pluku, bojujúcom na ruskom fronte. Neskôr sa dostal na taliansky front, kde bol ranený a ochorel na maláriu. V roku 1919 sa stal dobrovoľníkom 1. pluku Slovenskej slobody, v rokoch 1919 -1920 vojakom československej armády v Prešove. V rokoch 1921-1949 pôsobil ako samostatný kníhkupec v Martine a od roku 1929 v Bratislave. Po znárodnení jeho súkromného kníhkupectva a vydavateľstva v rokoch 1949-1952 bol vedúcim výrobného oddelenia Tatranu. V rámci akcie B ho násilne vysídliť z Bratislavy do Pukanca, kde pracoval v drevárskom podniku. Po návrate bol zamestnancom vydavateľstiev Osveta a Šport. V roku 1958 odišiel do dôchodku.

Spomienková kniha Krása čierneho remesla v deväťdesiatich dvoch kapitolkách je vyznaním lásky ku knižnej kultúre. Autor sa v spomienkach nesústredil len na svoje nakladateľstvo. Často sa vracia k histórii kníhtlače v strednej Európe, ale najmä kníhtlačiarstva na Slovensku. Pozornosť venuje vzniku živnostenských stavovských štruktúr v oblasti kníhkupectva, spolupráci s českými kníhkupcami. Často sa zmieňuje aj o snahe preniknúť so slovenskou knihou do českých krajín a prekážkach, ktoré tomu stáli v ceste. Hlavne podľa názoru kníhkupcov, šlo

o nezáujem o slovenskú literatúru medzi českými čitateľmi. Ján Horáček sa snažil presadiť slovenskú knihu aj do zámoria. V roku 1922 založil pobočku svojho kníhkupectva v Kanade, neskôr i v Spojených štátoch amerických, aj keď, ako sám píše, okrem skúseností, zväčša negatívnych, tým nič nezískal.

Kniha obsahuje aj zoznam asi sedemdesiatich titulov kníh, ktoré Ján Horáček vo svojom vydavateľstve vydal. Zväčša pôvodných slovenských autorov – Zuzku Zgurišku, Ferdinanda Gabaju, Mašu Haľamovú, Ľuda Ondrejova., Ludmilu Podjavorinskú a ďalších. Veľkú pozornosť venoval aj vydávaniu detskej literatúry a literatúry pre mládež. Jeho vzťah k divadlu – bol významným ochotníckym hercom a divadlo mal rád od mladosti po celý život - potvrdila i prvá kniha jeho vydavateľstva. Pripravil publikáciu Cesta venovanú mladému hercovi Svetovi Hurbanovi, ktorý tragicky zahynul vo vodách Dunaja. Významným kultúrnym činom bola bibliofília Slovo o pluku Igorovom s ilustráciami Ľudovíta Fullu. Ale aj iní významní slovenskí výtvarníci sa podieľali na ilustrácii jeho kníh. Spomínam okrem Ľudovíta Fullu, Martina Benku, Františka Kudláča, Vincenta Hložníka, Jozefa Ilečku, Zuzanu Medvedovú, Jána Mudrocha a Jaroslava Vodrážku.

Kniha obsahuje aj profily zabúdaných vydavateľov Jozefa Gašparíka-Leštinského, Júliusa Kustru a Františka Klimeša. Približuje také osobnosti národného života, akým bol múzejník Andrej Kmeť, spisovatelia Zuzka Zguriška, Ludmila Podjavorinská, Ľudo Ondrejov, ale aj výtvarníci Martin Benka či Ľudovít Fulla, ktorí boli jeho osobnými priateľmi. Kniha obsahuje aj veľký počet ilustrácií, knižných značiek a bohatý fotografický materiál.

Vojtech Čelko

JÁN HORÁČEK KRÁSA ČIERNEHO UMENIA

(úryvok)

Keď v roku 1914 habsburská monarchia vypovedala vojnu malému Srbsku, čím rozduchala súčasne svetovú vojnu, František Klimeš musel narukovať. Šťastie v nešťastí mu prišlo: z vojny sa šikovne vymotal, a tak ostal ušetrený od frontových útrap.

Hodno spomenúť, že Klimeš počas svojho pôsobenia v Mikuláši nemohol sa pozbaviť ani „sladkej politickej príťažky“. V jeho podniku, akejsi to národnej redakcii, schádzali sa početní slovenskí pracovníci. Tam sa kuli plány do budúcnosti, rojčilo sa o národnom oslobodení. V predvojnových rokoch Klimešovi strpčovali život maďarské úrady početnými predvolaniami a výsluchmi hatili jeho činnosť. Domáce úrady ho totiž ešte vždy považovali za „cudzince“. No jeho odvaha a nebojácnosť zračili sa pri každých liptovských voľbách do uhorského snemu, keď agitoval za slovenských kandidátov. Preto

sa dostal do súpisu vlastní nebezpečných vodcov Slovákov, ktorý si maďarská vláda zostavila začiatkom roku 1918.

Klimešovo meno úzko súvisí aj s menom Alojza Krála, ktorý v roku 1925 objavil Demänovské jaskyne. Aj tu priložil Klimeš svoju pomocnú ruku k práci a pomáhal svojím dôvtipom a múdrou radou. Najpálčivejší bol problém, ako sprístupniť tento nádherný slovenský prírodný poklad pre verejnosť. Klimeš ako praktický človek plne pochopil hodnotu objavu. Na jeho popud založili v Liptovskom Mikuláši Družstvo Demänovských jaskýň a František Klimeš sa stal jeho prvým predsedom. Demänovské jaskyne boli druhou jeho láskou. Keď mal chvíľu času, v nich sa uvoľnil a oddýchol si od denných pracovných povinností.

Láska Františka Klimeša k prírodným krásam Slovenska sa ukázala aj pri zrode časopisu Krásy Slovenska v roku 1921. Miloš Janoška ako jeho zakladateľ a pr-

vý zodpovedný redaktor vďačne spomína Klimeša, ako sa ujal tlače tohto pre slovenskú turistiku takého významného časopisu. V tom čase nebolo finančných prostriedkov na vydávanie podobného „luxusného“ časopisu. Miloš Janoška obrátil sa o pomoc až do Ameriky, do Chicaga, a rodák Matej Sopko poslal päťtisíc korún ako podporu na Krásy Slovenska. Janoška s priateľom Pavlom Stachom, martinským rodákom, podujal sa na vydávanie tohto nerentabilného časopisu. Prvý ročník mal 589 predplatiteľov, hoci za odberateľov sa ich prihlásilo vyše tisíc. František Klimeš však vydavateľom vyhlásil: Budem vám s radosťou tlačiť Krásy Slovenska, veď to je moja povinnosť, a pri vyrovnávaní účtov za tlač budem zhovievavý... Grafický základ tohto dnes významnému časopisu dal teda František Klimeš a Krásy Slovenska svojou úrovňou súťažili s poprednými svetovými turistickými časopismi.